

ותען להם מרים שירו לה' כי נאה נאה סוס ורוכבו רמה בים, מגיד
הכתוב כשם שאמר משה שירה לאנשים כך אמרה מרים שירה לנשים שנאמר שירו
לה' וגו'.

חסלת שירתא

- 1 שירו וכו' בים | אטכמ ח' | מגיד וכו' מרים | מ ח' |
2 הכתוב | מ ח' | כמ ששכס | שירה | א ח' | שני | א ח' |
3 אטכמ לרד' כי נאה נאה | א ח' | וגו' | 4 שירתא | ק
נ' לאלהא תושבתא. א שירתא ואית בה פרשיתא י' וסימנחון בן איתגאה תקיפא ד' תהומא רבא אמר מאן ארים ועלי.

פרשה א

ויסע משה, אמר רבי יהושע זו נסיעה לא נסעו אלא על פי משה ושאר כל
המסעות כולן נסעו על פי הגבורה שני על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו (במדבר ט כג)
אבל נסיעה זו לא נסעו אלא על פי משה שני ויסע משה את ישראל ר' אליעזר או' על פי
הגבורה נסעו שכן מצינו בשנים ושלושה מקומות שלא נסעו אלא על פי הגבורה וכאן לא
נסעו אלא על פי הגבורה ומה ת"ל ויסע משה את ישראל להודיע שבחן של ישראל 10
שכיון שאמר להם משה קומו סעו לא אמרו היאך אנו יוצאין במדבר ואין בידנו
מחיה לדרך אלא האמינו והלכו אחר משה ועליהם מפורש בקבלה הלך וקראת
באוני ירושלם וגו' (ירמיה ב כ). וכן מצינו שחזר מסען לאחוריהם שלשה מסעות שני
ויסעו מפני החירות ויסעו ממרה ויבואו אילימה ויסעו מאילים ויחנו על ים סוף (במד'
לג ח-י). וכן מצינו שחזרו לכבודו של אהרן לקבורתו שמונה מסעות שני ובני ישראל 15

(א) 6 ויבא-צ"ל ששאר, א"צ. או לפי ששאר, עיין
מכילתא דרשב"י: 8 ר' אליעזר. בבח"מ מגיה בע' הסי' שז'
ד"א במקום ר' אליעזר, וכן הוא במ"ח שם. ובתנחומא ב
ס"ט ובשמות רבה פ"כ ס"ב גורס שם ר' אלעזר. וכן
מגיה בש"י, ובפ"ז גורס כאן ד"א במקום ר' אליעזר, ובמ"ע
כתב דב' גוססאות או תרי תנאי נינהו אליבא דר"א וכו' ו
ליתא אלא נראה דבמקום ר"א כאן צ"ל ר' אלעזר המודעי
כמו בתנחומא ב ס"ט ובמכילתא דרשב"י בשמטה דרשת
ר"א המודעי: 9 מצינו וכו'. בא"צ מגיה מצינו בשאר
מקומות, וא"נ. ועיין מכילתא דרשב"י: — וכאן בא"צ
מגיה ואף כאן, וא"צ: 12 דאמינו וכו'. בשלח סוף פ"ג
ועיין פ"ז ויש' דף רח ותנחומא ב ס"ט: 13 וכן מצינו
וכו'. כלומר ואף על פי כן האמינו, מ"ע וא"נ. לא דמכאן
ועד סוף המאמר שייך לקמן אחר יכול שאמרו ולא עשו
הרי הוא אומר וכו' וע"ז קאמר וכן מצינו וכו' דאחר שנסעו
מים סוף חזרו וחנו על ים סוף, ועיין ספרי דברים פ"ט א
ד"ה מול סוף ומדרש תנאים שם. אבל בתוספות ערכין טו.
ד"ה כשם כתבו שלא עברו את הים מעבר לעבר לא כקשת
חזרו ועלו באותו צד שירדו, וכן דעת הרמב"ם באבות
פ"ה מ"ד וראב"ע פ"ד פ"ו ופ"כ ופ"ט פ"כ: 14 מפני
עיין בח"ג ות"א שם: 15 שמונה וכו'. וכן הוא ירושלמי
יומא לח ע"ב וסוטה יז ע"ג. ורש"י פינחס כו פסוק יג
ועקב פ"ו אבל בסדר עולם רבה פ"ט ז מסעות וכן רש"י
חקת כא ד ותנחומא חקת ס"ח ורבה חקת פ"ט ס"כ. ויש
ליישב דח' מקומות הוו אבל מסעות לא הוו אלא ז', עיין

(א) 5 א פרשיתא קדמיתא | 6 אטכ משה את ישראל
(אכ ג' מים סוף) ר"י או' | מ ר' יהושע אומ' כל המסעות
ללא נסעו אלא מפי הגבורה | טש נסיעה זו | ל"א | א
מכ ח' | אטכש נסעו יש' (ש ח') על פי משה | 7 כולן | ט
אכמש לא נסעו אלא מפי (אכש ע"פ) הגבורה | ט ע"פ
ה' יסעו | ש' ה' יסעו בני יש' וע"פ ה' יחנו | א ועל וגו' |
יחנו | ד ג' בני ישראל | 8 לא נסעו אלא | מ ח' | אטכ לכך
נאמר ויסע | ארץ ישראל | מ ח' | כ ור' אליעזר | 9 מ
מצינו במקום אחר ושנים ושלושה שלא | אטכ מצינו במקום
בשנים ובשלושה (כ ובשנים ובשלושה מקומות) שלא | ש או
בשלושה | ד מפי הגבורה | וכאן וכו' הגבורה | אטכמ ח' |
10 משה את ישראל | מ ח' | את יש' | ח' | אטכש אלא
להודיע | 11 משה | מ ח' | ט גוסעין | במדבר | מ ח'. ש
לדרך במדבר, אכ למדבר | בידיו | ר לנו | 12 ד בדרך | א
טכמ אחרי | ועליהם | מ ח' | אטכש עליהם | כ מפרש |
13 אכמ ירושלם לאמר וגו' (כ ח') | ט שחזרו לאחוריהם.
רש"מ שלש | 14 מפני | כ וכו' במקרא אבל רש"מפש מפי,
א פי | אטכ החירות ויעברו בתוך הים (א ג' וגו') ויסעו
ממרה וכו' | רבא אילימה | מ ח' | 15 שחזרו | מ ג' לאחוריהם.
ג שלש מסעות | שני | רט ח' | שני | וכו' מסעות ש"ג כעמ'

- נסעו מבארות בני יעקן וגו' שם מת אהרן וגו' (דברים י ח) וכי במוסרה מת והלא לא
מת אלא בהר ההר שני ויעל אהרן הבהן וגו' (במדבר לג לח) ומה ת"ל שם מת אהרן
ויקבר שם אלא מלמד שחורו לאחוריהם לכבודו של אהרן לקבורתו שמונה מסעות
שני ויסעו ממוסרות ויחנו בבני יעקן ויחנו בחור הגדגד, ויסעו מחור הגדגד ויחנו ביטבתה
ויסעו מיטבתה ויחנו בעברונה, ויסעו מעברונה ויחנו בעציון גבר, ויסעו מעציון גבר
ויחנו במדבר צין הוא קדש, ויסעו מקדש ויחנו בהר ההר (שם). ר' אליעזר אומר על
פי הגבורה נסעו שכן מצינו בשנים ושלשה מקומות ומה ת"ל ויסע משה את ישראל
שהסיען בעל כרחן במקל שכיון שראו בפגרי האנשים שהעבדום בפרך ובעבודה קשה
כולן פגרים מתים מומלין על שפת הים אמרו כמרומה לנו שלא נשתייר אדם במצרים
נתנה ראש ונשובה מצרימה ונעשה לנו עבודה זרה ותרד בראשנו ונחזור למצרים
יכול שאמרו ולא עשו הרי הוא אומר וימאנו לשמוע ולא זכרו נפלאותיך אשר עשית
עמם ויקשו את ערפם ויתנו ראש לשוב לעבדותם ואתה אלהי הסליחות חנון ורחום
אורך אפים ורב חסד ולא עזבתם ואומר ואף כי עשו להם עגל מסכה ויאמרו אלה
אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצ' ויעשו נאצות גדולות (נחמיה ט יז—יח). ר' יהודה
בן אלעאי אומר עבודה זרה עברה עם ישראל בים והסיעה משה באותה שעה שנאמר
ויסע משה את ישראל מים סוף מדבר שהיה עם ישראל בים סוף ואי זו זו עבודה
זרה לכך נאמר ויסע משה את ישראל מים סוף; ויצאו א' מדבר שור הוא מדבר כוב
אמרו עליו על מדבר כוב שהיה שמנה מאות פרסה על שמנה מאות פרסה כלו מלא
נחשים ועקרבנים שני המוליכך במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב וגו' (דברים ח טז)
וכת' משא מדבר ים (ישע' כא א) וכת' משא בהמות נגב בארץ צרה וצוקה לכיא וליש

הס' א ת' | 1 ט יעקן מוסרה שם | כ מבארות בני יש'
מוסרה שם | וגו' טכמ ח' | מ והלא בהר ההר מת |
2 שני ויקבר שם | מ ח' | טכ דוכרן אהל דר'
הר ההר (כ ב) ע"פ ה' וימת שם) ומה ת"ל | 3 ויקבר שם |
טכ ח' | לאחוריהם | טכ ח' | לכבודו וכו' לקבורתו | מ ח' |
מ מסעות לקבורתו של אהרן | 4 שני וכו' ההר שני | ט ח' |
ויחנו וכו' יעקן | מ ח' | יעקן אב ג' ויסעו מבני יעקן |
ויחנו וכו' | מ ויסעו מבני יעקן ויסעו מהר הגדגד ויס'
מיס' ויס' מעב' ויס' מעצ' ג' ויס' מקד' וכו' | 6 כ סין |
אב ההר בקצה ארץ ר' אליעזר | ר' אליעזר וכו' מקומות |
מ ח' | 7 אב גבורה | מ נסעו ומה ת"ל וכו' | נסעו שני'
ויסעו בראשונה ע"פ ד' | מ ד"א מה ת"ל | א מצינו במקום
בשנים ובשלשה וכן לא נסעו אלא ע"פ גבורה ומה ת"ל |
כ ובשלשה מקומות שלא נסעו אלא ע"פ הגבורה | משה את
ישראל | מ ח' | את יש' | אט ח' | 8 אטכש אלא מלמד
שהסיען | אטכמש משה במקל (ט ח') על כרחן (טט בעל

שבות יהודה, וצ"ע. ובת"י פ' עקב איתא שם שית מטלין,
ועיקר ראב"ע ורשב"ם ורמב"ן פ' עקב וצ"ב מאי דקאמר
שחורו לכבודו של אהרן. וכן כל המקומות שהבאתי ששם
שחורו לפי שגירה בהם הכנעני מלחמה ורצו לחזור למצרים
חזירן בש"י דכיון שנחשטרו שם וידעו שמתתו גרמה כל
זה והספידוהו שם חשיב כאלו חזרו לכבודו. ובבתי"מ מראה
מקום לת"י עקב וקבעו תמן מספדא בני ישראל כאלו תמן
מית אהרן ואיתקבר תמן. ועיקר פדרי"א פ"יו וכ"ז אינו
מספיק; 6 ר' אליעזר וכו'. ש"ס דף רה: 12 ויתנו וכו'.
אע"ג דבמרגלים משתעי דכתיב לעיל מניה ועל הר סיני
ידרת ה"ק על הים אמרו ובמרגלים עשו כן, ש"י וא"ג
דבמרגלים כתיב בהוי"א אלא נראה דהאי דורש ס"ל דעד
פסוק טז מספר טובות ששעה עמם השם ומפסוק טז ואילך
מספר בגדול לזה מה שהרעו לעשות ומדמספר מעשה העגל
בפסוק יח ס"ל דעדי"כ פ"יו מדבר מחסא אחר קודם שלוח
המרגלים: 15 עבודה זרה וכו'. לעיל בא פ"יד, ש"י:
18 שמונה וכו'. וכ"ה שמות רבה פ"כ ס"ד ותחומא ס"ח

כר' | אטכמ שהיו (א שהן) משעבדין (אט מעבידין) בהן בפרך (מ ח') ובעבודה (מ בעבודה) | 9 אטכמש כמדומין אנו | 10 ט שני'
נגנה | מ מצרים | מ נעשה | 11 ולא עשו | אב ח' | מ ת"ל וימרו על ים בים סוף וימאנו | כ זכר | מ נפלאותיו אשר עשה |
ק עשיתי | 12 את ערפם | ד ח' | ויתנו וכו' ואומר | כמ ח' | ט ערפם והשאר ליתא | במקרא: לעבודתם במצרים, א לעבודתם
וגר ואף | במקרא: סליחות | 13 במקרא: אף | ויאמרו וכו' | מ ח', דט וגו' | במקרא: זה אלהיך אשר העלך ממצרים | א
ואמרו וכו' | ט אכמ בר', ט בר' | מ ישראל | כ ביום הסיעה | א בים עם ישראל | 16 את ישראל | כ ח' | אטכמ
מדבר שעבר (אטכ שהיה) עמם בים | סוף | מ ח' | ואי וכו' סוף | ט ח' | 17 לכך וכו' | מ שני' ועבר בים
צרה | הוא | מ ח' | אטכ זה | ש טוב, דפת כוב, מ מייב, | 18 עליו | ד ח' | אט שהוא | ד ט' מאות וכו' תשע מאות וכו' | פרסה
בפ"א | א ח' | 19 כ ועקרבנים וצפוניים | ועקרב וגו' | מ ח' | א נחש וכו' | וגו' | טכ ח' | 20 וכתיב וכו' | ים | טכמ ח' | אטכמ

מהם אפעה שרף מעופף וגו' (שם ל ו) אין אפעה אלא עכס אמרו שעכס זה רואה צל עוף שהוא פורח באויר וכשהוא רואה העוף ומתחבר אל צלו איבריו נושרין ואף על פי כן לא אמרו איה ה' המעלה אותנו מארץ מצרים המזיך אותנו במדבר בארץ ערבה ושוחה ארץ ציה וצלמות (ירמיה ב ו) מהו צלמות מקום צל ועמו מות. אמר ר' אבא הדבר הזה הסיח לי רבינו הגדול אדם אחד היה בארץ ישראל והיו קורין אותו מרוטה פעם אחת עלה להר ללקוט עצים וראה את הנחש ישן והנחש לא ראהו מיד נשר שער ראשו ולא צמח בו שער עד יום מותו והיו קורין אותו מרוטה: וילכו שלושת ימים במדבר ולא מצאו מים. ר' יהושע אומר כשמועו. ר' אליעזר אומר והלא המים תחת רגלי ישראל היו והארץ אינה צפה אלא על המים שני לרוקע הארץ על המים (תהלים קלו ו) הא מה ת"ל ולא מצאו מים כדי ליגען. אחרים אומרים מים שנמשלו ישראל בין הגורים שלמו מהן באותה שעה הא מה ת"ל ולא מצאו מים שאף בכליהם לא מצאו מים כענין שני ואדיריהם שלחו צעיריהם למים ולא מצאו שבוכליהם ריקם (ירמ' יד ג). דורשי רשומות אמרו ולא מצאו מים. דברי תורה שנמשלו למים ומנין שנמשלו למים שני הוי כל צמא לכו למים (ישעיה נה א) לפי שפרשו מדברי תורה שלושת ימים לכך מרדו ולכך התקינו להם הנביאים והוקנים שיהיו קורין בתורה בשבת בשני ובחמישי הא כיצד קורין בשבת ומפסיקין באחד בשבת וקורין בשני ומפסיקין בשלישי וברביעי וקורין בחמישי ומפסיקין בערב שבת.

ותנחומא ב ס"ז ופ"ז וש"ט דף ר"ו: 1 אמרו וכו'. ש"ט עכס זה כל עוף הפורח עליו מיד הוא מתחבר ונושר איברין איברין. פ"ז שרף הוא אפעה כשהוא רואה צל עוף פורח מיד העוף נושר אברים אברים, ותנחומא ס"ח עכס זה רואה צל עוף פורח באויר מיד מתחבר ונושר וכו' ועיין בח"ג. ונראה דצ"ל פורח באויר מיד הוא מתחבר (או מתאכל כמכילתא דרשב"י) ונושר וכו'. ועיין בח"ג לקמן צד נו שורה ו. והחלוקה בין מתאכל ומתחבר נמצא ג"כ תוספתא עבודה זרה פ"ה ה"ז: 5 ר' אבא וכו'. עיין בח"ג ובתנחומא ס"ח אמר ר' אחא הבה לי רבנו הגדול, וכן הוא בס' והזויר דף כא. ובתנחומא ב ס"ז ר"ח הגדול אמר, ובשם"ר שם ר' אבא הסיח לפני רבנו ונראה דהעקר כגירסא שבפנים. וכן הוא במכילתא דרשב"י וש"ט דף ר"ח. ועיין ילקוט ירמיה רסו ור' אבא הוא רב ורבנו הגדול הוא ר' חייא: 10 ליגען. ש"ט דף ר"ח. ובפ"ז השמיט דעת ר' אליעזר, ובמדרש"י ג"א ר' יהושע אומר כדי ליגען. ר' אליעזר המודעי אומר והלא מים וכו' מה ת"ל ולא מצאו מים כדי לנסותם: — אחרים וכו'. תנחומא ס"ט, והזויר דף כא. ש"ט דף ר"ח. ובתנחומא ס"ט מביא דף דאחרים ע"ש ר' יהושע: 13 דורשי רשומות וכו'. מדרש אגדה: 15 ולכו וכו'. בס' והזויר לפיכך התקינו נביאים וזקנים שיהיו קורין וכו' ובפ"ז לפיכך תקנו אבות הראשונים להיות ישראל וכו', ובש"ט תקנו נביאים שביניהם שיהיו קורין וכו'. וכן הוא מכי' דרשב"י בבא קמא פב. ומסיים שם דתקנה זו שיהיו קורין באלו הג' ימים כבר נתקנה מימות משה ועזרא הוא שתקן סכום הפסוקים אבל בירושלמי מגילה ע"ה ע"א מבואר דמשה תקן שיהיו קורין בשבתות וימים טובים ונראה דהדשים והולו של מועד ועזרא תקן בב' וה' ושבת במנחה. וכן הוא במס'

ואומר משא מדבר גנג | ט וצוקה וגו' | וליש וכו' | כ ח' | 1 מהם | מ ח' | שרף וכו' | אמ ח' | במקרא: ושרף | טכ ואין | מ כשעס | צל | וט כל | 2 שהוא | אטכמ ח' | מ הפורח | אטכמ באויר מיד הוא | א' ח' | מתחבר | ו נתחבר | ט ומיד מת. | ב מכרכר | ונושר העוף | א' טכ ח' | איברים איברים | ט ח' | אטכ אעפ"כ | 3 ד' ח' | מ | מארץ וכו' | ח' | מ אותנו במדבר עד ציה וצלמות מהו. אט אותנו מארץ מצרים וגו' עד ציה וצלמות | במקרא בארץ בארץ 4 מקום | גס פש. דמ ח' | מ שעמו | 5 ד ר' עקיבא | ד דבר | הזה | ד ח' | לין | א ח' | והגדול | כ"ה גס ש. | ד' הקדוש | א והיה | מ אותה | 6 אכמ אמרו פעם | ט הלך | א לראש ההר | להר | טכמ ח' | א ללקט | טכמ עצים בראש ההר | את | אד ח' | ב ומיד | 7 נשר | ד סר. | טכ נשרו | צמח | ד היה | 8 ולא מצאו מים | טמ ח' | א וגו' | טמ כשמועו | ב ור' אליעזר. | וק ר' אליעזר | 9 מ מתחת | היום | מ ח' | ד והארץ היתה צפה על | שני וכו' | המים | מ ח' | המים | ט ח' | 10 הא | ח' | הוא | אטכ לא | אטכ אלא כדי | ב ואחרים | 11 ישראל | ט ח' | אכמת מבין | מ להן | זמת ומה ת"ל | אכ לא | מים וכו' | מים | א ח' | טכמ אף | 12 מים | טכמ ח' | למים וכו' | אט וגו' | ולא | וכו' | כמ ח' | 13 אר"טכ לא | מים | דכ ח' | אכמ במים | 14 ומנין וכו' | למים | טמ ח' | אכ ומנין לדי' שנמשלו | כ שהן משולין | במים | א למים וגו' | מ מן התורה | 15 כמ שלשה | וטכמת לפיכך התקינו | א ולפיכך | להם | אטכמת ח' | אכ הזקנים והנביאים | 16 ט

מ ובשני | הא וכו' | בשבת | ט ח' | ב באיזה צד | אכ לאחר שבת | ט אחד | תאמ קורין וכן מ בסמוך | ב בשני בשבת | 17 ט שלישי ורביעי | א בשלישי וברבי' | מפסיקין | כ ע"ש | אט בששי |

ויבאו מרתה, ר' יהושע אומר לשלשה מקומות באו ישראל באותה שעה
שני ויבואו מרתה. ר' אלעזר המודעי אומר לא באו אלא למקום אחד: וילוונו העם
על משה, ר' יהושע אומר היה להם לישראל להמלך בגדול שבהם תחלה לומר מה
נשתה אלא שעמדו ואמרו דברי תרעומת על משה. ר' אלעזר המודעי אומר לימודין
היו ישראל בדברי תרעומת על משה ולא על משה בלבד אמרו אלא על הגבורה 5
לבך נאמר לאמר מה נשתה.

ויצעק אל ה' ויורהו עץ, מכאן שהצדיקים אין קשין לקבל לפי דרכך את למד
שתפלת צדיקים קצרה. מעשה בתלמיד אחד שעבר לפני ר' אליעזר וקצר בברכותיו
אמרו לו תלמידיו רבי ראית פלוני שקצר בברכותיו והיו מלעיגין עליו ואומרים עליו
תלמיד חכם קצרן הוא זה אמר להם לא קצר זה יותר ממה שני אל נא רפא נא לה 10
(במדבר יב יג). שוב מעשה בתלמיד אחד שעבר לפני ר' אליעזר והיה מאריך בברכותיו
אמרו לו תלמידיו רבי ראית זה שהאריך בברכותיו והיו אומרים עליו תלמיד חכם
מארכך הוא זה אמר להם לא האריך זה יותר ממה שני ואתנפל לפני ה' את ארבעים
היום וגו' (דברים ט כה). שהיה אומר יש שעה לקצר ויש שעה להאריך: ויורהו
ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים שם שם לו חוק ומשפט וגו'. ר' יהושע 15
אומר זה עץ של ערבה. ר' אלעזר המודעי אומר זה עץ של זית שאין לך עץ מר יותר
מעץ זית. ר' יהושע בן קרחה אומר זה עץ הרדופני. ר' שמעון בן יוחאי אומר דבר מן
התורה הראהו שנאמר ויורהו ה' עץ, ויראהו ה' עץ אינו אומר אלא ויורהו כענין שנאמר

1 ר' אומר מ ח' | ר' וכו' מרתה | א ח' | כמ בשלשה.
2 שני וכו' אחד | מ ח' | ט מרתה וגו' | המודעי | א ח' | ר'
אלעזר וכו' משה שד | כ ח' | ט אחד בלבד | 3 על וכו' | ט
ח' | מ אל | משה | ד ג' | ועל אחר | לישראל | ד כ ח' | א
לימלך | מ שבהם מה וכו' | אט | לאמר | 4 מ אלא אמרו
וכו' | אט | עמדו | וק ר' אליעזר | כ המודעי | טכ | למדין |
5 מ ישראל לומר דברי | אטכ | ישראל | אב | ג' היות | אומרים
דברי | אמרין | מ ח' | אטכמ אלא כלפי הגבורה | 6 ט | לכן |
לאמר | ד ח' | 7 ויורהו ה' עץ | טכמ ח' | א וגו' | אטכמ
שני הצדיקים קשין לקבל (ט) | תפלתן | לקבל | ק ח' | מ
ולפי | ט | דרכן | 8 אכמ הצדיקים, ט הצדיק | ד רבו | רבין
ט ח' | אליעזר | ד ח' | כ בברכות, א את ברכותיו | 9 ד
שקצר בברכותיו | והיו וכו' עליו | טכמ ח' | אטכ והיו
אומרים | ואומ' עליו | ק ח' | 10 קצרן | אמך ח' | ט קצר,
כ מקצרן | זה בפא' | מ ח' | כ משה רבנו | 11 מ ושוב |
בתלמיד | מ ח' | ד ר' אלעזר | מ לפניו | אטכמ והאריך |
ד בברכותיו | 12 אמרו וכו' בברכותיו | אמ ח' | תלמידיו | ט
ט ח' | כ רבנו | זה | טכ פלוני | ד שהאריך בברכותיו | ת"ח |
אדטמ ח' | 13 ט ארכן | זה | טמ ח' | כ משה רבנו | מ
ד' ארבעים יום וארבעים לילה | ד ד' | כראשונה וגו' |
14 וגו' | טמ ח' | 15 וישלך וכו' וגו' | אטכמ ח' | 16 זה |
כ ח' | כ ערבה היה | וק ר' אליעזר | כ המודעי | אומר זה
עץ | כ ח' | לך | כמ ח' | עץ | אטכמ ח' | 17 מעץ | אטכמ
ח' | אטכמ מוית | זה | כ ח' | אטכ של הרדופני, מ של
הרדופני | כ ור"ש | 18 מ הורה | אטמ ויורה | אט ג'
ה' עץ | כענין וכו' | כ ויורהו ה' ויראהו אין כת' כאן לא וכו' |

סופרים פ"י, ועיין ירושלמי מגלה ע"ב: 1 לשלשה וכו'.
משום דשלשה פעמים נאמר מרה בפסוק, וז"ל, וכן פירש
בש"ט דף רט, וכן מפורש במכילתא דרשב"י, ואפשר דרצה
לומר דחפרו בשלשה מקומות ולא מצאו, וז"ל, עוד כתב
בז"ב דאפשר דהגירסא משבשת וצ"ל לקמן על ויסעו מל"ט
וכו' דמשמע דמיד באו למדבר סין בהפך ממה שמפורש
בפרשת מסעי א"ב קאי אקרא ויסעו וכו' ממדבר סין וכו'
דמשמע ג"כ דבאו מיד למדבר רפידים ועל זה באה הפלוגא
דר"א ור"א, ועיין חוקני שכתב שלשת ימים במדבר, שלש
חגיות איתם פי החירות מרה ונראה שכוון להמכילתא
שלפנינו, ובמ"ע כתב דר"י ס"ל דשלשה מקומות שור מרה
ואלים לא הו' אלא מסע אחד ומרה ואלים במדבר שור הו'
ודייק כן מדלא כתיב ויסעו ממדבר שור ויחנו במרה ויסעו
ויחנו באלים ש"מ דלא בא הכתוב אלא לומר דנתפזרו
במדבר שור מרחק ש"ל ש"ט ימים לבקש מים ופגעו
במרה ואלים והחנניה הראשונה היתה באלים וצ"ע, ועיין
פ"ו וש"ט דף רז: 6 לכך וכו', תרומתה מלת לאמר דרשו,
ועיין פ"ו וש"ט דף רז ותנחומא ב ס"ח, אבל עיין לקמן
ד"ה ויכלונו (צד קנט) וצ"ע: 7 ליקבל, וצ"ל לקמן
אבל לשון הפ"ו וש"ט דף רז: מכאן אתה למד שתפלת
הצדיקים קצרה ואין תפלתן חזרת ריקם דמשמע דפ' דאין
קשה להקב"ה לקבל תפלתן, וכ"ה לפי גירסת הליקוט וא"ב:
14 להאריך, עיין בשלח פרשה ג: 15 ר' יהושע, נתנחומא
ב ס"ח (הוצאת בובער) מביא בשם ר' יהושע עץ זית ובשם
ר' נתנחמי עץ ערבה ובשם חכמים הרדופני וי"א עקרי תאנה
וי"א אחרים עקרי רימון, וכן שנויים בשמות האומרים
בתנחומא א ס"ב דר' נתן אומר הרדופני (וכן הוא בפירוש
ר' בחיי) וריב"ק אומר קרדין וכלי שמות האומרים שמות
רבה פ"ג ס"ג, וכן שנויים שם פ"ג ס"ג: 17 ריב"ק
וכו' רשב"י וכו', נתנחומא שם, פ"ו וש"ט דף רז, פסחים
ל"ט, רש"י ותוספות שם, מ"א, ת"ק, ות' ירוש':

ויוֹרְנִי וַיֹּאמֶר לִי יִתְמוֹךְ דְּבָרִי לְבֶךְ (מְשַׁלֵּי ד ד), ר' נתן אומ' זה עץ קתרום ויש אומרים עקר תאנה ועקר רמון, דורשי רשומות אמרו הראהו דברי תורה שנמשלו לעץ שנאמר עץ חיים הוא למחזיקים בה וגו' (שם ג י). ר' שמעון בן גמליאל אומר בא וראה כמה מופרשין דרכי הקדוש ברוך הוא מדרכי כשר ודם, בשר ודם במתוק מרפא את המר אבל הקדוש ברוך הוא מרפא את המר במר הא כיצד נותן דבר המחבל לתוך דבר המתחבל כדי לעשות בו נס. כיו"ב א"א ויאמר ישעיהו ישאו דבלת תאנים וגו' (ישעיה לח סא) והלא כשר חי כשאתה נותן עליו דבלת תאנים מיד הוא נסרח הא כיצד נתן דבר המחבל לתוך דבר המתחבל כדי לעשות בו נס. כיוצא בו ויצא אל מוצא המים וישלך שם מלח ויאמר כה אמר ה' וגו' (מ"ב ב כא) מהו רפואתו והלא המים היפין שתתן בהם מלח מיד הם נסרחין הא כיצד נתן דבר המחבל לתוך דבר שמתחבל כדי לעשות בו נס: וישלך אל המים, אחרים אומרים היו ישר' מתחננים ומתפללין לפני אביהם שבשמים כבן <שהוא מתחנן לפני אביו וכתלמיד> שמתגדר לפני רבו כך היו ישראל מתחננין ומתגדרים לפני אביהן שבשמים ואומרים לפני רבונו של עולם חטאנו לפניך שנתרעמנו לפניך על המים: וימתקו המים, ר' יהושע אומר מרים נהיו לפי שעה ונמתקו, ר' אלעזר המודעי אומר מרים היו מתחלתם שני המים המים ב' פעמים: שם שם לו חק ומשפט, חק זה השבת ומשפט זה כיבוד אב ואם דברי ר' יהושע, ר' אלעזר המודעי אומר חק אלו עריות שני לבלתי עשות מחוקות התועבות (ויקרא יח ל) ומשפט אלו דיני אונסין ודיני קנסיות ודיני חבלות: ושם נסהו, שם נשא לו גדולה דברי ר' יהושע שני נשא אויל מרוךך את ראש יהויכין

1 קתרום. עיין מ' דרשב"י: 2 דורשי וכו'. בא"צ מוחק הא דרשב"י לעיל והא דדורשי רשומות ג' לקמן שור' יא אחר לעשות בו נס וכאן ג' עקר רמון ויראהו ה' לא נאמר וכו' ובתנחומא ב ס"ח הגירסא בדר"ש דבר מן התורה שכתוב בה עץ חיים למדו הקב"ה ובמכילתא דרשב"י ליתא הא דרשב"י ובמדות סופרים כתב דר"ש סומך על מדרש דר"ד ומוסיף ראיה לדבריהם מדכתיב ויורהו, ובפסיקתא וזוטרתי השמיט הדרש דר"ד. ועיין אונקלוס שתרגם ואליפיה וינתן תרגם ואחוי ליה: 3 רשב"ג וכו'. תנחומא ס"כד תנחומא ב ס"ח וכאן בשם ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה כבמכילתא דרשב"י, מדרש אגדה, פסיקתא וזוטרתי, שכל טוב דף רי. ועיין שמות רבה פ"כג ס"ג ופ"כו ס"ב, ויקרא רבה פ"ח ס"ה, תנחומא וישב ס"ט, תנחומא ס"כג, אגדת בראש פ"י ס"ה, ילק' ירמיה שיב: 10 גטרחין. בא"א מגיה גלחמים (ט"ס) במקום גלחמים) וא"ג: 11 אחרים וכו'. ש"ט דף רט: 16 פעמים. ח"י דף רט, פ"ז: 17 אב ואם וכו'. לפי שבשניהם כתיב כאשר צוץ ה' הלוך דברים יב טו ועוד דהם מיסוד קדושת ישראל כדכתיב קדושים התיז וכו' איש אמו ואביו ויראו ואת שבתותי תשמורו (מ"ע). ועיין סנהדרין נוה, מ"ת דברים ה יב, שבת פ"ז, סדר עולם רבה פ"ה. פ"ז וש"ט דף רז, מ"א, ובתי"א מרכיב דעת ר' יהושע ור"א עיין תרגום ירושלמי וילקוט כאן ר' רנן ותנחומא ב ס"ט ושם הגירסא חק כבוד אב ואם משובשת ולשון רש"י שבת ופרה אדומה ודינין, ועיין רא"ם: 18 דיני אונסין. בפ"ז הפסית דיני אונסין, ואינו מבואר מהו ואפשר דר"ל דיני גולות: 19 גדולה. לשון השי"ט דף רז נשא הקב"ה גדולה

1 יתמוך וכו' ד וגו' | לבן | ט וכתוב עץ חיים למחזיקים. א ג' וגו' | אטכמ של קתרום | 2 דורשי וכו' משה צדקנט ש"כ | א ח' | דורשי וכו' וגו' | ט ח' | הראהו | ק ח' | מ הראהו | כ בעץ | 3 וגו' | כמ ח' | מ רבן | כ ור"ש | 4 דכש מפורשין | טכמש | דרכיו של מקום | ק הב"ה | מ במתיקי | 5 טכמ הקב"ה (ט הב"ה, כ מי שאמר וזה העול) אינו כן אלא (מ ח') במר (כ ג' הוא) מרפא את המר | הא כיצד | מ ח' | באיוה צד וכן בסמוך | ט נתן | 6 טכמ שנתחבל | בן ד לו | אתה אומר | טמ ח' | ישאן מ ח' | וגו' | טמ ח' | 7 ט כת שאתה | מ אם אתה | הוא | ד ח' | 8 כ נתן | המחבל | ד המתחבל | טכמש שנתחבל | כדן | מ ח' | כ כיו"ב א"א | ט ויצא | 9 ד המים וגו' | ויאמר וכו' | מ ח' | וגו' | ט ח' | מהו רפואתו | טכמ ח' | טכ והרי | 10 טמש מים | דמש יפין, ט מהותן | טכמש כיון (מ ח') שאתה נותן בהם | ט גלחמים | דמש נתן | לתוך וכו' נס | מ וכו', כ וגו' | 11 ט שנתחבל | 12 ומתפללין | מ ומתגדרים, טכש ומתגדרין | שבשמים | ד ג' והיו אומ' | כבן וכו' שבשמים | מ ח' | המוסגר ד ח' | טכש שהוא מתגדר (טש מתגדר) | 13 ו מתגדרים, ט ומתגדרים, כ ומתגדרים | ט ואמר | 14 כמ רבונינו | לפניך | מ ח', ד ג' על הים | ט שהתרעמנו | לפניך | טמ ח' | על המים | ד על הים | 15 מרים | טמ ח' | ד חיו | כ ר' יעזר | כ המידוע | ט חן בתולה | מ מתחלתו ונמתקו | שני וכו' פעמים | מ ח' | 16 ד"טב שני | חק זה השי"ט ומשפט | ט ח' | כמ שבת | מ משפט | 17 כ ר' אליעזר המידוע | 18 אלו | ח' | דינין | טמ ח' | מ קנסים | 19 כ גיסה לו ולמעלה מן הסמך את שר' | את

מלך יהודה (מ"ב כה כא) ואומ' נשא את ראש בני נרשון (במדבר ד כב) אמר לו רבי אלעזר המודעי והלא גדולה אינה תלויה אלא בשי"ן וכאן לא כתיב אלא בסמ"ך הא מה ת"ל ושם נסחו' שם נסה המקום את ישראל.

ויאמר אבם שמוע תשמע, מכאן אמרו שמע אדם מצוה אחת משמיעין לו

- מצות הרבה שני אם שמע תשמע, שכח אדם מצוה אחת משכחין לו מצות הרבה שני 5 והיה אם שכח תשכח (רברבים ח יט): לקול ה' אלהיך, אלו עשרת הדברות שנתנו מפה לפה בעשרה קולות: והישר בעינינו תעשה, אלו אגרות משוכחות הנשמעות באוני כל אדם: והאזנת למצותיו, אלו גזרות: ושמרת כל חקיו, אלו הלכות: כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך הא אם אשים כי אני ה' רופאך דברי ר' יהושע, ר' אלעזר המודעי אומר אם שמוע יכול רשות ת"ל תשמע 10 חובה ולא רשות, תשמע זה הכלל שהתורה כלולה בו, לקול ה' אלהיך מלמד שכל

וכו' ר' גוג', כמ' ח' | במקרא: מרוך מלך בכל | 1 בני גרשון | מ' ח' | אמר וכו' | מ' ר' אלעזר המודעי אומר והלא. | אמר ליה | 2 מ' וכאן כתוב בסמ"ך | כתיב | ט' ח' | 3 כ' שם | שם | ד' ושם | 4 מ' אמר שומע | ש' אמר אם שומע | לן | טכמפש אותו | 5 ט' אם שכן | אדם | טכמפש ח' | מזון | מ' ח' | מ' משכחין, כ' משמיעין | טכמפש אותו | מצות | מ' ח' | 6 והיה | רטמפ | ח' | 7 כ' מה לפה | כ' בעשרת | כ' בעיני | טמפ הגדות | מ' המשוכחות | 8 כ' בעיני | ט' גזרות שוות | ט' חוקות | 9 מ' דא' אבם | לא | תשמע | אשים עליך ואם אתה חוזר בך | כ' | כ' | 10 | כ' ר' אלעזר המודעי | אומר | כ' ח' | אס' | ד' ח' | טכ' שמע | יכול | ט' שומע אני | תשמע | כ' ח' | 11 ולא רשות | כ' ח' | תשמע | מ' לקול | פש לקול ה' | אלהיך הכלל כל התורה | ש' | כולה | בדבר זה | | טכמ' שכל התורה כולה | טמ' ח' | כלולה | לקול

למשה, וכן מפרש בפ"ו. אבל במכילתא דרשב"י לא משמע כן דשם איתא שם נעשה נסיון לישראל, ואפשר להכוונה שבצטינו על ידי שנצטוו יותר משבע מצות בני נח והא דודש נסה מלשון גדול. עיין דוגמתו בראשית רבה ריש פ"ה ומכילתא מסכתא דבחדש פ"ט ד"ה כי לבעבור נסות אתכם: — דברי ר' יהושע, בא"צ מוחק כאן וגורס לבסוף דברי ר' יוסי, והטעם להגותו ר' יוסי במקום ר' יהושע בעלמ' ממני: 2 תלוי: בא"צ מוחק, ובמכילתא דרשב"י הגירסא והלא אין גדולה בכל מקום אלא וכו', אבל בכל הגוססאות ובשכל טוב איתא, ובמ"ע כתב דב' גוססאות הן: 3 נסה המקום וכו', עיין בפ"ו, ולשון הש"ס שם נסה הקב"ה את משה שלא נתערם כדרך שנתרעמו ישראל וכו' ולא עמדו בנסיון אינו מובן ואולי משובש. ועיין תרגום ירושלמי ויונתן בנסינא עשריתא ולא הבינות, ועוד דלר"א נסה המקום לישראל ולא ישראל את המקום: 4 מכאן אמרו וכו', מסכתא דבחדש פ"ב, ספרי דברים פ"ה ופ"ט, מדרש תנאים דברים יא כב (דף מב), ברכות מ, פ"ו וש"ס דף דרו, ותנחומא ס"ט, ותנחומא ב ס"ט: 6 תשכח. בפ"ו שם גורס כאן דברי ר' יהושע, ר' אלעזר המודעי אומר ויאמר אם שמוע יכול רשות וכו' חובה היא ולא רשות: — לקול וכו'.

במכילתא דר' שמעון בן יוחאי הגירסא כאן משונה דמן לקול וכו' עד כל אדם גורס לקמן ומן לקול וכו' עד כל התורה כולה ש' בע' ה'ס' גורס כאן: 7 בעשרה. בא"צ מוחק, ובברכות ה' איתא דבחדשה קולות נתנה תורה, ובי'ל' תהלים מזמור כט איתא כנגד ז' קולות שבמתן תורה. ואולי אמר בעשרה קולות מפני שכל הדברות נאמרו בדבור אחד. ומ"ע כתב דבי' דברות לא נשמעו רק עשרה קולות כדכתיב משה ידבר והאלהים יענו בקול וכתיב קול דברים וכו' וזולת קול: 8 והאזנת: יכו', בפ"ו משובש והאזנת למצותיו אלו הגדות וכו', ר' יוחנן משובש בש"ס דף רט והישר בעינינו תעשה אלו גזרות והאזנת למצותיו אלו הגדות וכו': — גזרות. בא"צ מגיה אלו משניות, ובא"א תופס בגירסת הילקוט אבל לגירסא זו אין יתרון על גירסת הדפוס ודורש והאזנת על חזרות מפני שהסיגיה והגדירות דובם כמו אונים לתורה ערובין כאן, מ"ע. אבל במכילתא דרשב"י דורש להפך, וז"ה בתנחומא ב ס"ט. וזה יותר נכון דשמרת כל חקיו הם הגזרות לפי המורגל לפי החכמים והגזרות הם שמירת התורה עיין יבמות כא, והאזנת הם ההלכות הנאמרים בעל פה. ובש"ס דף רט איתא כל חקיו אלו המדרשות. וזה ע"פ הת"כ בחקתי פ"ה הי"ב, ספרי דברים פ"ט נח ונט, ומ"ח שם, ולפי הגי' שבפנים מלת ושמרת דייק ומצינו כמה פעמים שדורש לשון שמירה על המשנה, ועיין ספרי ומדרש תנאים הג"ל. והדרש הזה מיוסד על התורה והשרשית של מלת משנה משמעותה התורה על תלמוד ועל ידי החזרה נשמרים הדברים בלב ועיין ספרי דברים פ"טאסא מח כי אם שמור תשמרון ארצו כל המצוה האת למאמר לפי שאמ' 'והיה אבם שמוע תשמעו אל מצותי שומע אני כיון ששמע אדם דברי תורה יש לו ואל ישנה ת"ל כי אם שמור' תשמרון מגיד הכתוב שכשם שאדם צריך להזהר בסלעו שלא תאבד כך יהי' אדם צריך להזהר בתלמודו שלא יאבד, ע"כ: 9 דא' אבם וכו', כן הוא בכל הספרים וכן הוא במכילתא דרשב"י ובפ"ו שם מעתיק אם לא ישים מה צורך רפואה אב"ל אפילו אם אשים אני ד' רפאן ובכל זאת נראה דגירסת המ"ח יש לה איה יסוד שכן גם בת"י מתרגם הכתוב כן ובמפרש לת"י מראה מקום לסנהדרין קא. כאלו לקח דבריו משם וזה ליתא כי גם בגמרא שם פירש כמו שהוא הפנינו דבריו ר' יהושע ונראה דגם לפני בעל הש"ס היתה גירסא כזו דר"ל בדף רת: ומכיון דכתיב לא אשים עליך מה ת"ל כי אני רפאן אב"ל כן אמר הקב"ה למשה אמור להן לישראל כל זמן שהן שומעין כל מצותי וכו' אינן ניווקין כלל כיון שעוברין הריני מכה אותם וכו' כיון שחזרו ללפני בתשובה הריני מרפאם שהרי דברי תורה שנתתי לכם הם חיים לכם דובם רפואה לכם וכו' א' כי חיים וכו' ואע"פ דבסוף דבריו הרכיב דרשות שונות למאמר אחד מכל מקום יוצא לנו כי היתה לפנינו איזו גירסא דומה לגירסת המ"ח ואולי נשמטה הדרשה השנייה בצריך להיות אחר דברי ר' יהושע ר' אלעזר אומר הא אם לא תשמע וכו' כגירסת מ"ח ועיין רש"י: 11 תשמע זה וכו', פירוש דאמר תשמע ולא תשמור משום שהשמיעה היא עיקר ההלמוד מביא לידי מעשה, בה"מ. ובמכילתא דרשב"י הגירסא דא' תשמע, ועיין גירסת הפ"ו וש"ס דף ר:.

מי ששומע מפי גבורה מעלין עליו כאלו נומד ומשמש לפני חי וקיים לעולם ולעולמי
 עולמים. והישר בעיניו תעשה זה משא ומתן מלמד שכל מי שנושא ונותן באמונה
 ורוח הבריות נוהה הימנו מעלין עליו כאלו קיים את כל התורה כולה. והאונת למצותיו
 אלו הלכות, ושמרת כל חוקיו אלו עריות. כל המחלה אשר שמת במצרים וגו' ומה
 ת"ל כי אני ה' רופאך אמר לו הקב"ה למשה אמור להם לישראל דברי תורה שנתתי
 לכם רפואה הם לכם חיים הם לכם שני כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא
 (משלי ד כב) ואו' רפאות תהי לשריך ושיקוי לעצמותיך (שם ג ח). ר' יצחק אומ' הא
 אם אין בהם מחלה מפני מה הם צריכין רפואה לא כל המחלה אשר שמת במצרים
 לא אשים עליך בעולם הזה ואם אשים כי אני ה' רופאך בעולם הבא. שמעון בן עזאי
 אומר שמוע מה ת"ל תשמע מכאן שאם רצה אדם לשמוע משמיעין אותו לשכח משכחין
 אותו יכול לאחר זמן ת"ל והיה אם שמוע תשמע שכח תשכח מיד. הא כיצד רצה
 לשמוע משמיעין אותו מיד לשכח משכחין אותו מיד. הוא היה אומר רצה אדם לשמוע
 בטובתו משמיעין לו שלא בטובתו לשכח בטובתו משכחין אותו שלא בטובתו הרשות
 נתונה אם ללצים הוא יליין ולעניים יתן חן (שם ג לד) אחרים אומרים אם חבול תחבול
 (שמות כב כה) אם חבלת חבולה אחת סוף שחובלין כך חבולות הרבה.
 ויבאו אלימה ושם שתיים עשרה עינת מים, מגיד הכתוב שאותו מקום
 מהולל במים מכל המקומות הדע שכן שהרי היו שם שנים עשר מבויעין ולא ספקי

1 גבורה. צריך להיות רבו כאשר הגיה באיפת צדק, ועיין
 גירסת הש"ס. וכן הוא בתנחומא ב ס"ט מיכאן אתה למד
 כל השומע מפי תלמיד חכם כשומע מפי הגבורה. ועיין
 ספרי דברים פ"ט מא: 4 הלכות. באיפת צדק מגיה דינין.
 ובמכילתא דרשב"י גורס אלו גזרות. ועיין לעיל: 6 רפואה
 וכו'. דרפואה נאמר גם כן על שמירת הבריאות, ועיין
 רש"י ותנחומא ב ס"ט. ספרי עקב פ"ט מח. ערובין נד:
 9. ואם אשים. העיקר כגירסת המ"ח דלא גרס ואם אשים
 וכן ליתא במכילתא דרשב"י. והגירסא שלפנינו יש לפרש
 כפי מה שפירש בש"ט דף רט מפני מה וכו' רפואה אלא
 כך אמר להם כל המחלה בעוה"ז הן ואם אשים עליך לא
 אשים עליך אלא כדי למרק עונותיך ובא"צ מסרס וגו' כל
 וכו' בעוה"ב וכו' אני ה' רופאך בעוה"ז, וא"נ: 11 ת"ל
 וכו'. נראה דצ"ל והיה אם שמוע תשמע והיה אם שכח
 תשכח אין והיה לא מיד ודורש כן על פי כלל ידוע דהיה
 לעולם משמעותו מיד. עיין מכילתא דרשב"י פ' יג ה ויא
 (דף לב ולה). משפטים כב כ, תורת כהנים חובה פרשה
 י ה"א ופרשה יג ה"א. ספרי דברים פ"ג מדרש תנאים שב
 ופ' רצו, S. 34 A 2, Lewy: Ein Wort usw., ובתנחומא ב
 ס"ט א"ר אליעזר וכו' המאמר משובש: 12 רצה וכו'.
 בנ"ר מגיה לא רצה וכו'. ובבב"מ צידד להגיה רצה אדם
 לשמוע שלא בטובתו משמיעים לו בטובתו לשכחו בטובתו
 משכחין לו שלא בטובתו ע"פ כל המקיים את התורה מעוני
 כופה לקיימה מעושר ולהפך וא"צ לכל אלו הגהות והראיה
 פשוטה דאם למד בביתו הקב"ה מסבב הדבר שילמוד
 אף במקום שלא היה מכין עצמו ללמוד. ועיין מאמר בן
 עזאי אבות מ"ב ותנחומא כאן ס"ט ומדרש תנאים
 דברים יא יג דף לד: 15 חבולות הרבה. וכן הוא בתנחומא
 ונכונה מכול גירסת המדרש חכמים: 17 מהולל וכו'.
 בא"צ מוחק במים וגו' לקמן שהרי היו וכו' מבויעין ושבעים
 דקלין ונדחק להגיה כן מפני שהגירסא משובשת ופשוט
 דבמקום מהולל גירסת להיות מקולל כמו שהוא במכילתא
 דרשב"י ואפשר ג"כ דדורש אלים מלשון אלה, ועיין ש"ס
 דף ר"י למה נקרא אלים שהיה אלים ומהולל במים וכו'
 והתשובה שהיה אלים נראה דמשובשת:

מ ח' | 1 ט"ב מ' שהיה שומע לקול הגבורה מעלין (כ
 מעלה) | ש ועוד שכל מי ששומע דבר תורה מפי רבו כלי
 עומד ומשמש לפני חי וקיים לעולמים ושמע קול מפי
 הגבורה | ט"ב מ' וקיים לעולמים | 2 מ' שכל הנושא | טב
 שהוא נושא | כ באמתה | 3 ט רוח | ד רוח וכו' ומעלין | ט
 מעלה עליו הכתוב | את | ט"ב ח' | כל | מ ח' | 4 מ' במצרים
 וכו' מה ת"ל | ט"ב במצרים לא אשים עליך ומה ת"ל | 5 ט
 אמר המקום לישראל דית' | כ אלא אמר המקום למשה | לו
 מ ח' | להם | מ ח' | 6 מ' להם | ט"ב חיים הם להם (ט לכס)
 רפואה הם להם (ט היא לכס) | רפואה חכם לכס | כ ח' |
 כי | מ ח' | למוצאיהם | ב' ורפואה היא לכם שני רפאות
 וגו' | ולכל וכו' מרפא | דב"מ ח' | 7 ושקוי לעצמ' | ט"ב
 ח' | הא | ט"ב ח' | 8 מ' חולי | אשר וכו' עליך | ד ח' |
 במצרים וכו' עליך | מ ח' | 9 ואם אשים | מ ח' | דה'
 מ ח' | כ' לעולם | מ בן יוחאי | 10 כ' אם שמוע ומה |
 כ"ק מכאן אמרו (ו' אומר) רצה וכו' משמיעין אותו (י"ג לו)
 לאח"ז לשכח משכחין אותו (י"ג לו) לאח"ז ת"ל. מ מכאן
 אמרו רוצה אדם משמיעין אותו מיד לשכח משכחין אותו
 מיד הוא היה אומר וכו' | אותו בפ"א | מ ח' | 11 כ' ת"ל והיה
 מיד היה הא באיזה צד | והיה אם | ד ח' | תשמע שכח
 תשכח | מ ח' | מיד | ד ח' | 12 ד' לו | כן והוא | כ רוצה
 13 ט' משמיעין אותו | כמ אותו בטובתו ושלא | לשכח וכו'
 שלא בטובתו | ט ח' | 14 כ' שני | אם | ולעניים וכו' | ט"ב
 ח' | אם בפ"ב | ב ח' | 15 מ' סופך שאתה חובל | בך | מ ח'.
 כ כן | חבולות הרבה | ד ח' | 16 כ' פרשה ב ויבאו | ויבאו
 וכו' שאותן | ק ח' | ו ושם וכו' | עינת מים | ט"ב ח' |
 הכתוב | ט"ב מ' | כמ המקום | 17 במים | ק ח' | כ' יותר
 מכל | שכן | מ ח' | שם | ד ח' |

אלא לשבעים דקלים כיון שבאו ישראל ושרו עליהם ששים רבוא בני אדם וספקי להם ולנו ושנו ושלשו: ויחנו שם על המים, לעולם אין ישראל חונן אלא על המים דברי ר' יהושע, ר' אלעזר המודעי אומר כיון שברא הקב"ה את עולמו ברא שם שנים עשר מבועין כנגד שנים עשר שבטי יעקב ושבעים תמרים כנגד שבעים וקנים ומה ת"ל ויחנו שם על המים מלמד שהיו עוסקים בדברי תורה שנתנו להם במרה.

ויסעו מא"ם ויבואו למה נאמר יום מגיד שאותו היום אירעה שבת להיות שהיא סדורה ובאה מששת ימי בראשית עד שנתנה להם לישראל <בעשרים ושנים באייר ד"א> בחמשה עשר יום לחדש למה נאמר יום לידע באיזה יום נתנה תורה לישראל ניסן שיצאו בו ישראל ממצרים אירע להיות בחמישי בשבת השלים ניסן אירע אייר להיות בשבת חסר אייר סיון להיות באחד בשבת ואומר ממחרת הפסח יצאו (כמדבר לג נ) ואומ' בחמשה עשר יום לחדש השני ואומ' בחדש השלישי לצאת בני ישראל ממצרים (שמות י"א) נמצאת אומר בחדש השלישי בששי בחדש בששי בשבת ד"א בחמשה עשר יום למה נאמר יום לידע באי זה יום ירד המן לישראל חררה שנטלו ישראל ממצרים אכלו ממנה שלשים ואחד יום שני ויאפו את הכצק וגו' (שם יג) ואומר בחדש השני לצאתם מארץ מצרים ובצדו מה הוא אומר הנני ממטיר לכם לחם מן השמים, רבי שילא אומר נתפרנסו ממנה ששים ואחת סעודות.

וילונו כל עדת בני ישראל על משה ועל אהרן כמדבר, ר' יהושע אומר היה להם לישראל להמלך בגדול שבהם מה נאכל אלא עמדו ואמרו דברי תערומת על משה, רבי אלעזר המודעי אומר למודין היו ישראל להיות אומרים דברי תערומת על משה ולא על משה בלבד אלא אף על אהרן.

ויאמרו אליהם בני ישראל מי יתן מותנו ביד ה' אמרו להם לואי מתנו

1 טכמ וכין | שכאן | כ עליה | בני | ט ח' | בני אדם | ד
ש ח' | 2 ולנו | ד ח' | טכמש שורין | 3 המודעין | ט ח' | מ
מיום שברא הקב"ה | ק הק' | את | ו ח' | שם | ד ח' | 4 טמ
שבטים | כ שבטי ישראל | טכמ שבעים דקלין | 5 טכ אלא
מלמד | כ שנתן | 6 ויסעו מאלים | מ ח' | טכמ ויבאו כל
עדת בני ישראל | מ ח' בני' | למה וכו' | מ בחמשה עשר
יום מה ת"ל מגיד | טכמ שבאותו | כ אירעה להיות שבת |
מ אירעה להם שבת | מ שהיתה | 7 מששת ימי בראשית | מ
ח' | טכ ובאה | כ ובאו | מיום שברא הק' | ט הקב"ה, | כ ג'
ארת עולמו | עד | ליהם | ד תורה, | כ תורה | המוסגר ד
ח' | 8 ד"א | מ ח' | יום לחדש | מ ח' | לחדש | כ ח' | כ
ולמה | יום | מ ח' | ט באיזה וכות | 9 בן | ד ח' | מ שבי
יצאו | 10 מ חסר | כ ממחרת בשבת יצאו בני ישראל ביד

2 ויחנו וכו', באיפת צדק מוחק כן ויחנו עד על המים
יגדס כן לקמן קודם ומה ת"ל ובפסיקתא וסרתה הוא
דבור אחד עם דלעיל דגורס ספקי להם שנאמר ויחנו שם
על המים דברי ר' יהושע: 4 ומה ת"ל, במכילתא דרשב"י
ליתא ולפי זה הדרש שהיו עוסקין הוא דבור בפני עצמו
וכן הוא בפסיקתא וסרתה, ובשכל טוב דף רי השמים מן
ר"א המודעי וכו' עד סוף הדבור: 6 שאותו וכו', בבב"מ
מגיה שאותו יום אירע בשבת להיות, וא"צ: 7 בעשרים
ושנים, דביום טז התחיל המן לירד וא"כ השבת הראשונה
שפגעו בה היתה בכב והיא שו' עליה בפסוק כג שבת קדש
ליר' מחר ועיין שבת פז: ובתוספות שם ד"ה כאשר, ספרי
זוטא רצה 9 גיטן וכו', עיין לעיל מסכתא דויהי בשלה פ"א
ושבת פז: 16 סעודות, עיין כל זה לעיל בא פ"ד: 20 אהרן,
לעיל צד קנה ש"ס דף קיא ובפ"ז השמים דעת ר"א המודעי

רמח | יצאן | מ ח' | ט יצאו בני ישראל | 11 | כ ובחמשה | טכ השני לצאתם מארץ מצרים ואו' בחדש | כ השלישי שבשבת
לומר בשלש' חדשים בששי לחדש | 12 ממצרים | טכ ח' | כשתמצא אומר בשלישי לחדשים בששי לחדש וכו' | טכ כשתמצא
לומר שלשה חדשים | ט בשלישי לחדשים | בששי וכו' | 13 | כ ד"א ובחמשה | יום בפ"א | מ ח' | טכ עשר לחדש למה | יום בפ"א |
מ ח' | חררה | מ ציה | 14 שנטלו | מ ג' ליהם | כ שנטלה | ט שהוציאו | וגו' | טכמ ח' | 15 ואומר וכו' מצרים | מ ח' |
ט לצאת בני ישראל ובצדו | 16 מן השמים | מ ח' | כ שילה | כ הימנה | ט ואתו סעודתו, ול שבעים ואחד | כמק סעודה |
17 ד וילונו העם על | על וכו' במדבר | כמ ח' | 18 ט לימלך | ש בגדולים | כ עמדו יש' ואמרו | ש תערומות עליהם | 19 :
ק ר' אליעזר | טכ למידים | טמש לומר | ובק היות | 20 בלבד | א ג' אמרו | אף | ד ח' | אטכ אהרן שני ויאמרו | 21 בני
ישראל | מ ח' | ביד ר"מ | מ ח' | ארס וגו' | אמרו ליהם | ד ח' | א ח' להם | ט אמר | מ ח' | כ ולונו, ט הלא, א ולוא |

בשלשת ימי אפלה של מצרים: בשבתנו על סיר הבשר, ר' יהושע אומר תאכילם
היו ישראל לאכל. ר' אלעזר המודעי אומר עבדים היו ישראל למלכים במצרים יצאו
לשוק נוטלין פת בשר ודגים וכל דבר ואין כל בריה מוחה בידם ויצאין לשדה נוטלים
ענבים ותאנים ורימונים וכל דבר ואין בריה מוחה בידם. ר' יוסי אומר תדע שלא נתן
להם אלא באחרונה לכך נאמר את הקשואים שהיו קשים למעיהם: כי הוצאתם
אותנו אל המדבר, אמרו להם הוצאתם אותנו אל המדבר הזה תיהו שאין בו כלום:
להמית את כל הקהל הזה ברעב, ר' יהושע בן קרחה אומר אין לך מיתה קשה
יותר ממיתת רעב שני טובים היו הללי חרב מחללי רעב וגוי' (איכה ד טו). ר' אלעזר
המודעי אומר ברעב בא עלינו רעב אחר רעב אחר דבר אחר דבר חשך אחר חשך.

פרשה ב

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֲנִי מְמַטֵּיר לָכֶם גֹּשֶׁם יְהוֹשֻׁעַ אֹמֵר אִמְרֵי הַקִּבִּיָּה
לְמֹשֶׁה הֲרִינִי נִגְלָה מִיד וְאִינִי מַעֲכָב. ר' אלעזר המודעי אומר אינו אומר הנני אלא
בזכות אברהם יצחק ויעקב >לכם. ר' יהושע אומר בוודאי אינו ראוי לכם. ר' אלעזר
המודעי אומר אינו אומר לכם אלא בזכות אברהם יצחק ויעקב > מן השמים. מאוצר
הטוב של השמים שני יפתח ה' לך את אוצרו הטוב (דברים כה יב). רבן שמעון בן

2 לאכל. אפשר דצריך להיות לכל כאשר הוא במכילתא
דרשב"י והלא הן תאובין לכל ויש להשלים אלא בידו ואמרו
עיינן בח"ג ואפשר גם כן לגרום וכי תאבין היו לאכול בשר
והלא תאבין היו לכל אלא בידו וכו' ופירוש תאבין שהיו
חסרין הכל ובדקדוק נקט מלת תאב שיש לר"ה הדראה
מיוחדת עיין לקמן משפטים פ"ב אין לי אלא דל עני תאב
מנין ויקרא רבה פ"ד ס"ו ח שמות נקראו לעני וכו' אביין
שמחאב לכל וכו' וכן ילקוט שם תרסה אבל תנחומא בהר
ס"ג שבעה שמות וכן תנחומא ב ס"ו ומדרש תנאים ראה
טו ז ואבות דר' נתן ג' פ"ג ומדרש משלי פ"ב ס"ב
ויפה העיר בתודשי הר"ש ויקרא רבה שם דאכל אביין
צריך להיות מה שנאמר אחר כן אצל דף: רואה דבר ואינו
אוכל רואה דבר ואינו שותה כאשר הוא במדרש משלי וכן
הוא מ"ת ואדרי"ג: ועיין תר"א וזוטא פ"ה וב"מ ק"א. ובא"צ
הגיה שלא היו תאבין: — ר"א וכו'. שכל טוב דף ר"א.
פסיקתא וסורתי. ועיין מסכתא דבחדש סוף פ"ה: 4 תדע
וכו'. שלא היו רגילין בבשר שלא ניתן להם אלא באחרונה
ואלו היו רגילין בבשר לא היתה מצערין. מ"ע וכן נראה
ובו"ד מגיה שלא נתן להם קשואין אלא באחרונה פירש
כשאמר פרעה תכבד העבודה וכו' אבל בתחלה היו נותנין
להם בשר ובא"צ מגיה שלא נאמר להם בפיר' בבח"מ תדע
שלא אכלו בשר שהרי באחרונה בפרש' בהעלותך לא נאמר
אלא קשואים עוד כתב דאולי רצה להגיה שלא נאמר להם
אלא וכו' כי דרך בני אדם לאכול לחם ואחר כך בשר והם
אמרו בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם וכו' וע"כ שלא
לאכול בשר ולפי הגירסא שלפנינו כתב דאפשר למרש תדע
שאכלו בשר ולכן נתן להם קשואין באחרונה שמרחיבין
ומאמר שקשה לבני מעיים אשגרת לשון וכו' פ"י תדע שאכלו
בשר שהרי בפרש' בהעלותך נזכר דגים ואחר כך קשואים:
5 למעיהם. ואלו נתנו להם אבל לא בשר, ועיין עבודה

1 כ בשלשה | אמ חשך | אטכמ וכי תאבין היו לאכל
(ט לאכול, מ לאכול בשר) לא בידו ואמרו (ט ח' א לא בידו
ואמרו) 2 המודעי' מ ח' ב אומ' שאמ' עבדים ישראל' מ ח'
טכמ יוצאין | 3 טכמפש ובשר | כל אטכמ ח' מ שום |
יוצאין וכו' בידם | א ח' | כ בידא מיתא | א ביריא | 4 טכ
מפ תאנים וענבים | וכל דבר | ד ח' | בריה כמפ ח' | ר'
יוסי וכו' למעיהם | מ ח' | ר' יוסי | ר' המודעי | אטכ
ניתן | 5 אב שון | כ למעיהם | 6 א המדבר | טכ ח' | אמרו
וכו' המדבר | אמ ח' | 7 כל | א ח' | ברעב | כ ח' | בן קרחה
אטכש ח' | 8 יותר | אטכש ח' | ט חרב וגוי' | מהללי וכו'
מ ח' | א מחללי וגוי' | וגוי' | כ ח' | אצור | כ ח' | 9 עלינו
ש ח' | דבר אחר דבר | מ ח' | אחר בפ"א | כ ח'.

(כ) 10 אב פרשה ג | 11 ויאמר וכו' | ט ד"א הנניטכ
לכם לחם מן השמים | לכם וגוי' | מ ח' | וגוי' | א ח' | אמ
המקום, ט הבי' | 12 אטכ הרי אני | א אינו כ איני | דכ
ר' אלעזר | המודעי' | כ ח' | טכ איני | ט אומר לכם הנני
13 כ בזכות אבות, אטכ בזכות אבותיכם | המוסגר ד ח' |
בוודאי וכו' | מ הריני ראוי וכו', ט בוודאי איני אומר לכם
הנני לא בזכות וכו' | 14 המודעי' | כ ח' | מ בזכות אבותיכם |
15 אב טוב | ט מן אוצר טוב | של השמים | ט ח' | הטוב
של שמים | מ ח' | אטכ הטוב וגוי' | ש רבן גמליאל | בן
גמליאל | מ ח' |

זרה יא: 8 ממיתת רעב. ב"ב ה, פ"ו, ש"ט: 9 בא רעב. מפני שהביטא נקודה בקמ"ץ ולא שבב"א. ש"ט דף ר"א, מ ע.
(ב) 12 מעכב. ש"ט, פ"ו: 13 אברהם. שמות רבה. והנני דאברהם בראשית כב א ודיצחק שם כז יח גבי
ברכה שברכו ליעקב ודיעקב שם מ, ו, ז"ג, ובא"צ מוחק יצחק ויעקב וכו' אבל גם במכילתא דרשב"י איתא אינו אומר הנני
אברהם לאבות: — אינו ראוי לכם. צ"ל לא לכם כאשר הוא במכילתא דרשב"י, ובפ"י לכם ולא עשה כן לכל גוי: 14 מאוצר
וכו'. וכן ח"י, ועיין שמות רבה פ"ה ס"א חגיגה יב, פסיקתא וסורתי, שכל טוב: 15 ר"ש וכו'. פ"ו וש"ס תנחומא ס"ב.

- נמליאל אומר בא וראה כמה חביבין ישראל לפני המקום ולפי שהן חביבין לפנינו שנר עליהם מעשה בראשית. עשה להם תחתונים עליונים ועליונים תחתונים. לשעבר היה ה'לחם עולה מן הארץ והטל יורד מן השמים שנאמר ארץ דגן ורירוש אף שמיז יערפו טל (שם כג כח) ועתה נתחלפו הדברים התחיל הלחם יורד מן השמים והטל עולה מן הארץ דכת' הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וכתוב ותעל שכבת הטל וגו':
- 5 ויצא העם ולקטו. שלא יהיו יוצאין לחצרות ומלקטין אלא יהיו יוצאין למדברות ומלקטין: דבר יום ביומו, ר' יהושע אומר כדי שילקוט אדם מהיום למחר כעין מערב שבת לערב שבת. ר' אלעזר המודעי אומר כדי שלא ילקט אדם מהיום למחר כעין מערב שבת לערב שבת שני דבר יום ביומו מי שברא יום ברא פרנסתו מכאן היה ר' אלעזר המודעי אומר כל מי שיש לו מה יאכל היום ואומר מה אוכל למחר הרי זה מחוסר אמנה שנאמר למען אנחנו הילך בתורתך אם לא ר' יהושע אומר שנה אדם שתי הלכות בשחרית ושתיים בערבית ועוסק במלאכתו כל היום מעלין עליו כאלו קיים כל התורה כולה מכאן היה ר' שמעון בן יוחאי אומר לא נתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן הא כיצד היה יושב ודורש ולא היה יודע מהיכן אוכל ושותה ומהיכן היה לובש ומתכסה הא לא נתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן ושניים להם אוכלי תרומה.
- 15 והיה ביום הששי והכיננו. מכאן שמערב אדם מערב שבת לשבת: והיה

1 אכמ לפני מי שאוה"ה | ולפי וכו' לפניו | טממש ח' |
 אכ עליו | אכ שינה להם, טמ שינה להם | 2 כ עליונים
 תחתונים ותחתו' עליו | עשה וכו' תחתונים בפ"ב | ט' | 3 |
 לחם | יורד | מ' | מן וכו' וגו' | ט' | שני וכו' טל
 בש' | ה' | מ' | שני | כ' | ח' | למלך אל | אף וכו' טל |
 ח' | 4 | אכמ ועכשיו | כ' | התחיל | 5 | אכמ שני | אכמ ואי'
 ותעל | וגו' | אכמ ח' | 6 | יוצאו העם | מ' | יושבין בחצרות |
 יהיו | אר' ח' | 7 | ביומו | א' ח' | אטכ שילקט, טמ שלא ילקוט |
 אכ ולמחר | 8 | אטכ מע"ש לשבת | כ' | מע"ש לשבת | ט' | דבר'
 יום ביומו ר' אלעזר | ט' | ר' אליעזר | כ' | אומר כדי
 שילקוט אדם מהיום ולמחר כעין וכו' | 9 | אטכמ לשבת |
 שני' | ד' ח' | ט' מי ברא היום | אכ היום | 10 | אטכ ר' אליעזר
 אומר | מ' | אכ ח' | ט' שיאכל | אטכ מה אני אוכל | 11 | מ'
 מחוסרי | שני' | מ' ח' | אם לא | טכ ח' | מ' היה ר' יהושע |
 ד' שונה | 12 | כ' שני' | שמי הלכות בערבית, אטכ ושמי
 הלכות בערבית | מ' ועסק | ט' מלאכתו | היום | א' ג' כולו | מ'
 קיים את התורה | 13 | כולה | מ' ח' | כ' התורה | ט' לירוש |
 לדרוש | מ' ח' | 14 | הא כיצד וכו' המן | כ' ח' | ולא היה יודע |
 מ' והיה יודע | אטכ הוא אוכל | אכ מהיכן | ט' היא לבוש |
 א' הוא | 15 | ד' ומכסה | ד' ח' | ט' לירוש | כ'
 ושון | אטכ לאוכלי | 16 | א' והכיננו וגו' | אטכמ שיערב |

הארץ. בשכל טוב מוסיף שנאמר להוציא לחם מן הארץ:
 6 שלא וכו'. באיפת צדק מגיה שלא יהיו מלקטים בחצרות
 וכו' ובמכילתא דרשב"י המאמר בשם ר' יהושע פ"ו ש"ט
 ועין ספרי במדבר דף פט הערה א: 7 כדי שילקוט. פיר'
 בבה"מ דמלת ולקטו קשיא ליה דבאמת אין הלוקטה מצוה
 ע"כ מפרש דקאי אערב שבת שמצוה ללקט מערב שבת
 לשבת כגירסת הילקוט ושאר ספרים ור"א מפרש דמלת
 ולקטו אינו אלא תנאי כשירצו ללקוט לא ילקטו מהיום
 למחר כעין מערב שבת לשבת. והג"א מגיה בדבריו ר"י
 שלא ילקוט כגירסת המ"ה וגו' להיווין ולמחר הדיוט שלא
 ילקוט לשני ימים כמו בערב שבת ור"א ממעט אפילו ליום
 אחד כשאני צריך אלא למחר. ובגו"נ מגיה ר"א שלא
 ילקוט וכו' מערב שבת לשבת ר"א דבר יום ביומו מי
 שברא יום וכו' ונמשך אחריו במ"ט ועין תנחומא שהשם ט
 דעת ר"י ואינו מעתיק אלא דבר יום ביומו מי שברא וכו'
 פרנסתו מכאן היה וכו' ובמ"ע מקיים גירס' הדפוס ומפרש
 דלר"י היו מלקטין מהיום למחר וטעמו משום דס"ל דמי
 שאין לו לאכול אלא לאותו היום הוא בכלל קללה דקרא
 ולא תאמין בחיך מנחות קנן, ועוד שהרי צריך המן דכיה
 ואפיה ואם כן הא דמתיב איש אל יותר היינו מיום האכילה
 ולא מיום הלוקטה ובערב שבת היו מלקטים לשבת וליום
 הראשון. ובשבות יהודה מפרש גם כן לפי ג' הדפוס וכתב
 דר"י דייק מדל"א כתיב דבר יום ביום והוא דליתא דכל מקום
 דבר יום ביומו הוא לאותו יום עצמו עיין ת"כ אומר פרשה
 יב ה'ט וראש השנה טז, ובמכ' דרשב"י הגי' כמו לפנינו
 רק דבמקום כעין וכו' גרס וכו' מערב שבת לשבת ובדברי
 ר"א לא גרס כעין וכו' לשבת כלל, ובש"ס דף ריא אינו
 מעתיק רק דבר יום ביומו מי שברא יום ברא פרנסתו.
 ובפ"ו מביא אחר זה גם ר' יהושע אומר שלא ילקטו אותו

מיום לחברו כדרך שהיו עושין מערב שבת לשבת ונשמט דעת ר"א אבל בכ"י פלארענץ הוא כלפינו רק דג' בדברי ר"י מערב
 שבת לשבת כגירסת רוב הספרים: 11 שנאמר. נראה דיש למחוק, וכן ליתא במ"ה ובתנחומא ס"כ וכן הגיה בא"צ וגירסת
 הש"ס למען אנחנו מכאן היה וכו' אמנה ואח"כ מתחיל מאמר חדש הילך בתורתך אם לא ר' יהושע וכו' ובפ"ו מקצר ואינו
 מביא אלא דעת רשב"י ועין סוטה מה: ור' יהושע. בא"צ גרס דברי ר"י אחר רשב"י וטעמו משום דר"י רק להוציא מדעת
 ר"ש בא ולא כמו שמפרש בבה"מ משום דדרשת ר"ש אמלת אנחנו קאי ודרשת ר"י אמלת תורתך ויליף ממך משום דבמך
 גם כן לא היו אלא שתי הלכות דלא יותירו ולקטו וכל זה רחוק מאד. ועין מנחות צה: ברכות לה: שוחר טוב מזמור א וילקוט
 המכירי שם: 16 והכיננו וכו'. צריך להשלים את אשר יביאו ומפ' היטב בפ"ו ד"א והכיננו את אשר יביא את אשר יאכל לא

משנה: לחם משונה אתה אומר לחם משונה הוא או אינו לא לחם כפול כשהוא אומר שני העמר לאחד הרי לחם כפול אומר הא מה ת"ל והיה משנה לחם שהוא משונה כיצד בכל יום היה בו עומר אחד ובשבת שני עמרים בכל יום היה ריחו נודף ובשבת יותר בכל יום היה מצולה כוהב ובשבת יותר.

5 ויאמר משה ואהרן אל כל בני ישראל ערב וידעתם וגו' אמרו להם עד שאתם ישנים במטותיכם הקב"ה מפרנס אתכם: וידעתם כי ה' הוציא אתכם מכאן אתה למד ששקולה יציאת מצרים כנגד כל נסים וגבורות שעשה הקב"ה לישראל. ובקר וראיתם את כבוד ה' מכאן אתה למד שבפנים מאירות ניתן המן לישראל השלו ששאלו אותו ממלא מעים ניתן להם בפנים חשכות אבל המן ששאלו אותו כהלכה ניתן להם בפנים מאירות: בשמעו את תלונותיכם ונחנו מה כי תלינו עלינו, אמרו להם וכי מה אנו ספונים שאתם עומדים ומתרעמים עלינו. ויאמר משה בתת ה' לכם בערב בשר לאכול, מכאן את למד שבפנים חשיכות ניתן השלו לישראל והמן ששאלו אותו כהלכה ניתן להם בפנים מאירות: בשמוע ה' את תלונותיכם, אמרו להם אלו עלינו הייתם עומדים ומתרעמים היינו סובלין אתכם ארץ הרי אתם עומדים ומתרעמים לפני ח' וקיים לעולמים: ויאמר משה אל אהרן אומר אל כל עדת בני ישראל קרבו לפני ה' ר' יהושע אומר קרבו על שנגלתה גבורה. ר' אלעזר המודעי אומר קרבו כדי ליתן את הדין.

נאמר אלא את אשר יביאו מיכן לעירובי חצרות מן התורה שיערב אדם וכו' כדי שיתלשל מבית לבית ומחצר לחצר ועיין בש"ט דף ריד ומפרש על ערובי חצרות וגם שתופי מבואות. וכן הוא בתרגום יונתן ויערבון בבתיא וישתתפון בדריא, ובאופת צדק מגיה מערב יום טוב לשבת ור"ל ערובי תבשילין וא"צ. ובמכילתא דרשב"י איתא מכאן שילקט אדם מערב שבת לשבת ואינו מוכן: 3 ובשבת שני עמרים וכו'. נראה דמונה כל מה שנשתנה ובכלל השני גם כן שהיה כפול ולפי הש"ט דף ריב אפשר לפרש באופן אחר קצת דזה לשוננו דה"ל מה תלמוד לומר לחם משנה לחם שהוא משונה מלמד שבכל יום ויום היה המן יורד לישראל פרוטות פרוטות ובערב שבת היה יורד זוגות וזוגות בכל יום היה ריחו וכו' בכל יום היה מתול (ואפשר דצ"ל מחציל) כוהב ובשבת ביותר. וכן הוא בתנחומים ב' ס"ד והוא בעפר והוהיר ריש בשלח ובאור ירוש' ח"ב ס"א ראו כי ד' נתן לכם את השבת אמרו להם בכל יום היה יורד פרידה אחת ובערב שבת שתי פרידות שני' והיה ביום הששי וכו' והיה משנה וגו' מהו משנה אם תאמר שנים והלא כבר נאמר שני העומר לאחד ומהו משנה חזקה ב"ר חייא אומר שהיה משונה בטעמו ובריחו ובתארו אבל בבה"מ רוצה להגיה דהמאמר כאן צריך להיות לעיל או אינו אלא לחם כפול כיצד בכל יום וכו' שני עמרים וזה דוחק דשם כל הלשון שפת יתר ובוי"ג מפרש דהעומר של שבת לכד היה כפול ומביא ראיה משו"ט צב: כל עסקא דשבתא כפול עומר כפול שני העומר לאחד וכו' ואינו מוכרח ועיין בחוקניו שכתב על הפסוק ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה ממשמע שני' לחם משנה איני יודע שהוא שני העומר ומה ת"ל שני העומר לאחד שני העמרים ליום המיוחד הוא שבת ובמ"ע ערשה מכאן סמוכין לפירושו לעיל. בדברי ר' יהושע ב"ה דבר יום ביומו ולא הבינותי דהרי לפי דבריו העומר השני היו צריכין ליום הראשון. ועיין במכילתא דרשב"י פ"ו ורש"י לפ"כ ולקמן פ"ד: — נודף וכו'. שבת קיט: בראשית רבה פ"א ס"ד: 4 מצולה וכו' יומא עא: 8 מאירות וכו' יומא עה, רש"י

מערב) ט ח' | כ לערב שבת | לשבת) מ ח' | 1 אתה וכו' הוא) ט ח' | הוא) א מ ח' | כ וכשהוא | כשהוא וכו' כפול) מ ח' | 2 והיה) דטמט לחם | שהוא) ד מ ח' | 3 אטמ הא כיצד, כ הא באיזה צד | בכל יום) ד כפול | בן) מ ח', ט בא אכ בשבת | ובשבת) מ והיום | טכמ עומרין | היה) מ ח' אטמ ובשבת היה ביותר | 4 מ ביותר | טמ מוהב | כוהב) מ ח' | וטק בוהב | אטמ ביותר | 5 מ משה ערב וידעתם ואהרן | ד ח' | כל ד ח' | וגו' | אטמ ח' | אמרו להם) מ ח' | 6 א על מטותיכם | כ במצותיך המקר | אטמ המקום וידעתם) מ ח' | אטמ אתכם מארץ מצרים | 7 כל) מ ח' ט הגסים | אטמ) המקום | 8 את כבוד ה' | ד ח' | 9 אותו) ד ח' | כ חשיבות) המן) מ לחם | 10 אותו) מ ח' | טב כשמוע ה', א בשמוע ה' | את) ט ח' | תלונותיכם) אכ ג' אשר אתם מליגי' על' ונחנו וכו' עלינו) ד ח' | 11 כ מה אתם פונים שאתם | 12 ויאמר וכו' תלונותיכם) ט ח' | לכם וכו' לאכול) ד מ ח' | א בשר וגו' | אתה למד) מ ח' | 13 כ חשכות, כ חשיבות) ק נתן | נתן) מ ג' להם | ליש') מ ח' | וק נתן | להם) ד ח' | אכ מאירות אבל השלו ששאל אותו ממלא מעיין ניתן להם בפנים חשיבות (אחשבות) | 14 א כשמע' א תל' אש' את' מלי' וגו' | להם) ט ח' | א עלינו בלבד | אכמ הייתם מתרעמים | 15 כ לא שאתם | מ אתם מתרעמים על הקב"ה | אטמ לפני מלך המלכים (אט ח') | חי | אכ לעולמים ברוך הוא | 16 אמור וכו' ישראל) מ ח' | קרבו וכו') ד ח', אכ קרבו וגו' | 17 ט שנתגלתה | ט ג' אליעזר | המודעי) ד ח' | את) ט ח' |

ורמב"ן וש"ט דף ריב ופ"ו: 11 ספונים וכו'. רש"י ורמב"ן ודלא כראב"ע שפירש מה בידנו לעשות, ועיין ש"ט דף ריב ופ"ו: 15 סובלי וכו'. ש"ט דף ריב: — 16 ר' יהושע וכו'. במכילתא דרשב"י שיטתם הפוכה, ועיין ש"ט דף ריב ופ"ו:

ויהי כדבר אהרן, מה ת"ל ויהי מלמד שכשם שגור הקב"ה כן היה: ויפנו אל המדבר, ר' יהושע אומר לא נפנו עד שנגלתה גבורה. ר' אלעזר אומר לא הפנו אלא על מעשה אבות שנאמר המדבר מה מדבר אין בו כלום אף אבות הראשונים אין בהם לא עון ולא חטאת: והנה כבוד ה' נראה בענן, ר' יוסי בן שמעון אומר כל זמן שישראל מבקשין לרגום את משה ואת אהרן מיד וכבוד ה' נראה בענן ולהלן הוא אומר ויאמרו כל העדה לרגום אותם באבנים (במד' יד י') וכאן מהו אומר וכבוד ה' נראה בענן וכל כך למה אמר הקדוש ברוך הוא מוטב שילקה עמוד הענן ואל יסקל משה ואהרן.

פרשה ג

שמעתי את תלונות בני ישראל, ר' יהושע אומר אמר הקב"ה למשה גלוי לפני מה שאמרה כנסת ישראל ומה שהן עתידין לומר: דבר אליהם לאמר בין הערבים תאכלו בשר ובבקר תשבועו לחם, אמור להם בין שני דברים אתם עומדים שאלתם לחם לפי שאי אפשר לבשר ודם בלא לחם וגתתיו לכם חזרתם שאלתם בשר ממלא מעים הרי אני נותנו לכם מפני מה אני נותנו לכם שלא תאמרו אין ספק בידו ליתנו לנו אלא הריני נותנו לכם ולבסוף אפרע מכם: וידעתם כי אני ה' אלהיכם, דין אני להפרע מכם.

ויהי בערב ותעל השלח, מכאן אתה למד שבפנים חשכות ניתן לחם השלח: ותכם את המחנה, איני יודע כמה ת"ל וכאמתיים על פני כל הארץ (במדבר יא לא) שתי אמות היתה גבוהה מן הארץ כדי שיהא אדם עומד כנגד לבו ונוטל כרי שלא

1 ויהי ארץ ח' | אהרן | ו ב' ויהי | אב ומה ת"ל | א אלא מלמד | מ שאמר | אטכמ המקום כן (אט כד) | 2 אטכמ הפנו | ט שנתגלתה, כ שנגלית | מ הגבורה | אכמ ר' אלעזר המודע, ט ר' אלעזר המודע | 3 מ שני אל המדבר | א טכמ בו ר' עון ולא חטא כך הראשונים (אטמ אבות הראשונים) | 4 אטכמ חטא | ד הנה | בן שמעון | מפש ח', ד הגלילי | אט שמע | 5 אטכמ שהיו ישראל | אט כמ לסקול | את | ט ח' | אב ולהלן מהו אומ' ויאמרו | 6 א באב' וגו' | וכאן מהו אומ' | מ ח' | אט וכן | ד כבוד | 7 א נראה וגו' | ט א"ל המקום | אט המקום | ק וענן | כ ולא.

(2) 9 אר"ב פרשה ד | 10 אטכ וידבר ה' אל משה לאמר שמעתי | ר' יהושע אומר | ד ח' | אכמ המקום, ט הב"ה | מ הרי גלוי | א גלוי וידוע | 11 ט מה שישראל אמרו | אכמ שאמ' ישראל | אט שעתידין | לאמר | ד ח' | בין וכו' לחם | מ ח' | 12 ובבקר תשבועו לחם | אר"ט ח' | אר אמר | בין | ק בשביל | 13 עומדים | כ עתידין | ט ששאלתם | כ לפי שאפשר | כ להיות בלא, ט להיות בלא | אטכמ נתתיו | תורתם | מ ח' | 14 אטכמ ושאלתם | מ

לכם בשר | מפני וכו' | לכם | אט ח' | אטכ שמא | 15 כ שאין ספיק' בידו, אט שאין ספיקה (א פסיקה) בידי | אט לכם | אלא וכו' | לכם | ט ח' | כ הרי אני | ד נתנה | לכם | א כפול: שמא תאמרו שאין ספיקה בידי וכו' אלא וכו' | לכם | אטכמ ובסוף אני נפרע | 16 ט לפרע, מ לפרע | 17 השלח | א ח' | ט השלח ותכם המחנה | אתה למד | מ ח' | אטכ חשובות (א חשיכות) ניתן השלח לישראל | 18 כ ואיני | מ במה | 19 ד ושתי | מ על הארץ | א הארץ כשיהיה | אדם | דכמ ח' | אטכמ ינוט' שלא בצער (אט נ' בקומה וקופה) |

1 כן וכו', גירסת הש"ס שם כך היה מיד וכן נראה שהיתה גירסת הפ"ז, ובא"צ גרס מלמד שמיד שאמר כן היה: 2 רי"א וכו', בפ"ז לא הספיקו לפנות עד שנתגלית וכו', ובמכילתא דרשב"י אינו אומר ויפנו אלא ליתן את הדין: 3 אבות וכו', ש"ס דף ירד: 5 כל זמן וכו', בא"צ מגיה כל זמן שישראל מתרעמין על משה ואהרן וכו', ולשון הש"ס דף ריב ר' יוסי אומר אף כאן בקשו לסקול את משה ואהרן שכל זמן וכו' ואפשר שכן היתה גרסתו: 6 באבנים צריך להשלים וכבוד ה' נראה באהל מועד, ובא"צ מוחק מלת וכאן, ועיין גירסת מ"ח וש"ס ופ"ז.

(ג) 11 עתידין וכו', מדכתיב תלונות ל"ר, מ"ט ועיין פ"ז וש"ס דף רמא: 12 בין וכו', בפ"ז וכן ש"ס שם מסביר הדבר מדכתיב דבר ולאמר ודבור הוא לשון קשה ולאמר לשון רכה: 16 דין, ספרי במדבר דף קכט: 18 איני יודע כמה וכו', עיין כל הענין ספרי במדבר דף צו וספרי זוטא צד רעג, ותוספתא סוטה פ"ד, ושוחר טוב מוזמר כג: 19 גבוהה וכו', לא שהיו שוככים וע"ז דאם כן היו מתים אלא ששטו באויר ב אמות בגובה, ר"מ. ואמת דכן הוא בספרי ובתוספתא סוטה אבל כאן לכאורה אי אפשר לפרש כן דא"כ אתן התשובה מעין השאלה אבל נראה דאיתו חסרון בתחלה ואפשר דצריך להיות כמו שהוא בספרי שם ת"ל

יצטער שמלכו ולמטה שתי אמות ומלכו ולמעלה אמה אחת. ר' יוסי הגלילי אומר ויטוש על המחנה בדרך יום כה ובדרך יום כה (במדבר יא לא) שלשה פרסאות לכל רוח וכאמתיים על פני כל הארץ ואו' ויפל בקרב מחנהו סביב למשכנותיו (תהלים עז כח) ר' יאשיה אומר הרי הוא אומר ויטוש על המחנה שלשה פרסאות לכל רוח ורוח ומה ת"ל בדרך יום כה ובדרך יום כה שלשה כלפי למעלה שלשה על שלשה הרי תשעה ותשעה על תשעה הרי שמונה עשר וכאמתיים על פני כל הארץ ואומר ויפל בקרב מחנהו סביב למשכנותם אחרים אומרים ויטוש על המחנה בדרך יום דרך בינונית עשרה פרסאות כה הרי עשרים בדרך יום כה הרי ארבעים וכאמתיים על פני כל הארץ ואו' תערוך לפני שלחן (שם בג) יכול יהיה אסטרטיות מקולקלות ת"ל על פני כל הארץ

ויטוש על המחנה בדרך יום כה כלפי צפון ובדרך יום כה כלפי דרום ואפשר דצריך להשלים גם כן דברי ר"ש שם דמפרש בדרך יום כה מלמעלן ובדרך יום כה מלמטן ולדידה על כרחך צריך לפרש דאמתיים לא קאי אגובה אלא שהיתה פורחת מן הארץ: 2 שלשה פרסאות נגד אורך המחנה ומה שני דרך יום קאי ארוחב שהיה השליו משני צדין באורך שלש פרסאות כמו המחנה ומתפשט ברוחב דרך יום ובגובה שתי אמות, בה"מ. ובמ"ע מפרש דס"ל לריה"ג כדעת הספרי בדרך יום וכו' היינו כלפי צפון ודרום כלומר הלכו של יום דהיינו צפון ודרום כדכתיב בקהל הולך אל דרום וכו' ולכל אלו שני הצדדים היה השליו שלש פרסאות כגורחן המחנה שהיה שלש על שלש פרסאות ומביא הכתוב וכאמתיים וכו' לראיה שלא היה השליו בתוך המחנה שהיה היה מונח בגובה שתי אמות והיה מעבך בהליכה וא"ג אלא אדרבה ריה"ג להוציא מדעת הספרי בא והפ' בס' אינו כמו שחשב המ"ע אלא טעמו משום דהשליו היה בא מן המערב כדכתיב ויגזו שלום מן הים ועל כן פי' בדרך יום כה וכו' היינו לשני הצדדין בדרך ביאתן מימין ומשנאל. והיינו דמתרגם גם כן יונתן ואפרח שליו מן ימא רבא ושאר על דין דזעיר במשריתא: כמהלך יומא לצפונא וכמהלך יומא לדרומא וכדכור תרתינן אמין הוה פרת וכו'. ולהוציא מדעת זו אמר ריה"ג דהיה שלש פרסאות לכל רוח כהגירסא שבפנים, ומה שאמר וכאמתיים על פני הארץ ליתן השעור לגובה ולהוציא ממאז דאמר בדרך יום כלפי מעלה מ"ל דלא ומפרש וכאמתיים אמה וכו' כפשוטו בגובה ממש ומביא ראיה דהוה לכל רוח מדכתיב סביב למשכנותיו ונראה ג"כ דאחר מלת הארץ (שורה ג) חסרון וצ"ל סביבות המחנה. עיין גירסת הילקוט וכי"מ, ודעת ריה"ג הוא כדעת ר' יוסי בספרי וזוטא ואפשר דצריך להוית.

שם ריה"ג ומן התי' שהביאנו לעיל למדנו לתרץ הקושיא דאין קהשיב דרך יום רק שלשה פרסאות והלא כמעט בכל המקומות השעור של מהלך יום הוא עשר פרסאות וקושיא זו היתה לאבן גנף לכמה מן המפרשים וגרמה להם לנשות מדרך הפשט בפירוש הברייתא כאן וכן לקמן. ובמ"ס תרץ דמאחר דלכל רוח היו שלש פרסאות א"כ כשנחשבו"ל כל האורך או כל הרוחב עם המחנה שבאמצע היו ט פרסאות וזה כמהלך יום אבל הלשון לא משמע כן אלא דלכל צד היה מהלך יום ושעור זה בעצמו הוא שלש פרסאות והנכון ללפעמים אינו חושב מהלך יום רק שלש פרסאות והיינו דמתרגם על דין דזעיר במשריתא. וריאה לדברינו שכן בספרי צד עז ש"ו וספרי זוטא צד רסו ש"א נקט ג"כ השעור הקטן דמתרגם על דין דזעיר במשריתא. וריאה לדברינו וית רענן, זה ינחמנו, מדות סופרים: 5 כלפי וכו'. בא"צ גרס כלפי מעלה ושלשה כלפי מעלה ושלשה הרי תשעה ותשעה כדרך יום כה ובדרך יום כה בא לומר שהיו כ שטחים זה על גבי זה וכל אחד מהם ג על ג אבל הלשון כלפי מעלה משמע יותר שבא לומר דהיה ג פרסאות בגובה כלפי הרקיע כדעת ר"א בנו של ריה"ג בתוספתא סוטה פ"ד ה"ד ולפי זה אין החשבון מדויק דג' על ג' באורך ברוחב ובגובה הוא כו וצ"ל דאינו חושב אלא השטח שבאורך ומדת שטח אחד מן הצדדים בגובה כמו לקמן בשיטת אחרים וגם לענין הפירוש של שלש פרסאות לכל רוח ורוח נראה יותר דרצח לומר שהיה מתפשט מן המחנה והלאה שלש פרסאות לכל אחד מן הדי' צדדים והיינו דקאמר ומה ת"ל בדרך וכו' דמשמע שהיה רק לשני צדדים אבל לפי הפי' שהיה במחנה עצמה ג על ג מאי קשיא ליה הא שפיר קאמר שהיה מן המזרח למערב ומן הצפון לדרום באורך וברוחב כל המחנה ועיין עוד פירושים שונים במפרשים ובא"א והפירוש של במ"ע לא הבינונו: 6 וכאמתיים וכו' למשכנותם במ"ח ליתא ואפשר דבאמת מיותר ולפי פירושונו אפשר דצ"ל וכאמתיים על פני כל הארץ שהיה מנוטל מן הארץ כלומר והשעור הוה לא קאי אגובה א"א שהיה פורח מן הארץ כשעור זה ומן סביב למשכנותם מביא ראיה שהיה לכל רוח: 7 בדרך יום וכו'. נראה דצ"ל כנס"ו בדרך בדרך הלכו הבינוני עשרה פרסאות יום עשרים זה ארבעים ומה ת"ל שוב ובדרך יום כה הרי שמונים כלפי מעלה ואומר תערוך לפני שלחן וכו' ר"ל שהיה נראה למרחוק והכלות וכאמתיים על פני הארץ מיותרים בא.

1 אטב ולמטן | מ שתיים | אטב ומלכו ולמעלן | מ מלכו |
2 ויטוש וכו' כה] מ ח' | א בדרך וגו' | ובדרך יום כה] כ ח' | לכל רוח] ד ח' | 3 הארץ] אטב ג' סביבות המחנה. כ ג' סביב למחנה, מ ג' שני ויטוש על המחנה | מ בקרב מחנה וסביב למשכנותיו | סביב למשכנותיו] אטב ח' | ד למשכנותם | 4 אב ור' יאשיה, ר' י' עשיה | אומר] כ ח' | ורוח] אטב ח' | 5 כה] אטב ח' | ובדרך יום כה] רק ק | מ כה שלשים כלפי למעלן שלשים שלשה שלשה על שלשה הרי תשעה כנגד תשעה הרי שמונה עשר וכו' | אב שלשים כלפי למעלן שלשה על שלשה (א ג' על שלשה) הרי תשעה תשעה על תשעה (א על ט') הרי שמונה וכו' | כלפי למעלה] ב ח' | על שלשה] ק ג' ועל שלשה | 6 ותשעה] ט תשעה | וכאמתיים וכו' למשכנותם] מ ח' | ואומר וכו' הארץ שח] ב ח' | אטב הארץ סביבות המחנה או] 7 למשכנותם, א למש' | מ אמרו ויטוש על המחנה] מ ח' | יום דרך] ב ח' | מ יום כה דרך | א יום ג' דרך | 8 כה] מ בדרך, י | ובדרך יום כה] בדרך | א ח' | כה] א ח' | מ ובדרך יום | בדרך וכו' ארבעים] ב יום | כה] מ ח' | אטב הארץ סביבות המחנה ואומר | 9 ד לפניו | טב שלחן נגד צריי (כ ג' דשנת בשמן ראשי כוסי רויח) | אב שהיו אסטרטיות (א איסטרטיות) | ב שהיו אסטרטיות | על וכו' הארץ] ב כפול |

על הפנוי שבארץ כתוב אחד אומר סביבות המחנה וכתוב אחד אומר סביב למשכנותיו אלא שהיה סובב למשכנות. ר' אליעזר אומר וכאמתי על פני כל הארץ שתי אמות היה המן גבוה מן הארץ ולא נטלוהו ישראל אלא מן הגבוה אמרת צא וראה כיצד היה המן יורד לישראל יוצאה רוח צפונית ומכבדת המדבר יורד מטר ומכבש הארץ והטל עולה והרוח מנשבת בו ועושהו כמין שלחנות של זהב והמן יורד עליהם ומזהם היו ישראל נוטלין ואוכלין אם כן זמן הקב"ה למכעיסיו קל וחומר שישלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבא: הבשר עודנו בין שיניהם, אמרו הכשר שביניהם אוכלו ונתרו מיד הרשע שביניהם אוכלו ומצמצר עד שלשים יום. ואף ה' חרה בעם ויך ה' בעם מכה רבה מאד מקברות התאוה נסעו העם מחצרות וכי מחצרות נסעו ובחצרות חנו אלא מלמד שחזר מסען לאחריהם שלשה מסעות בשביל מרים.

ובבקר היתה שכבת הטל וגו' ותעל שכבת הטל לענין שאמרנו והרי בא ללמדך הכתוב כיצד המן יורד לישראל יוצאה רוח צפונית ומכבדת המדבר יורד מטר מכבש הארץ והטל עולה והרוח מנשבת בו ועושהו כמין שולחנות של זהב והמן יורד עליהם: והנה על פני המדבר, לא על המדבר כלו אלא על מקצתו: דק, מלמד שהיה דק: מחספס, <מלמד שהוא מחספס ככפור> מלמד שהיה יורד כנליד על הארץ דברי ר' יהושע. ר' אלעזר המודעי אומר ותעל שכבת הטל עלה פלול תפלתן של אבותינו שהיו שוכבים כטל על פני הארץ: והנה על פני המדבר, לא על המדבר בלו אלא על מקצתו. דק שהיה יורד מן הרקיע שני הנוטה כדוק שמים ולפי שהיה

1 ט פנוי, ד המחנות | א וכת' סביב | ב אחר | 2 ד למשכנותם אלא וכו' | ב לא שהיה סביב למשכנות | א שהיה | א שהיה | מ מ | אף | א סיבוב, מ סביב | סובב | ט חבור, ק ח' | ט למשכנותיו | טכ | ר' אלעזר המודעי אומר | 3 כל | מ ח' | מ היתה השלו גבוהה מן הארץ ולא היתה המן גבוהה מן הארץ ולא נטלו | א היתה | מ נטלו את ישראל אלא מן הגבוהה | א טכ נטלו אותו ישראל | 4 א טכ יורד לכן לישראל | 5 ומכבדת | א טכ מ' ארץ | מ המטר | מטר | כ ח' | ד ומכנס | א טכ את הארץ | מ' המדבר | ד ורוח | ט מנשכ | א טכ וע' אותה, ד ועשות | ד כמן | 6 ט היה יורד | ומהם | ד ומה | נוטלין | ד ח' | ד אוכלין | ט נוטלין ישראל ואומרי | א"כ | כן | ו מן | 7 א טכ המקום, ק הבה | א טכ עאכו"כ | י שלם | הבשר וכו' מרים כשורה | יא ח' | א עודנו וגו' | 8 אמרין | כ ח' | מ שביניהם אוכלו ונהנה הבינוני שבהם אוכלו ונתרו מיד | שביניהם | א שבהן וכן בס' | ב הבשר | שלהן אכלו ונתרו ונבעת מיד והרשעים שבהן | ק ונתתו | שביניהם | מ ח' | 9 ואף וכו' מרים | מ ח' | לך בעם וגו' | ויך ה' בעם | ד ח' | א בעם וגו' מקברות | מכה וכו' מאן | כ ח' | 10 ובחצרות | א מחצרות | 11 ד טכ שלש | 12 ובבקר וכו' וגו' | ט ח' | וגו' וכו' הטל | ד ח' | ותעל וכו' | א ח' |

לענין שאמרנו | ט ח' | שאמרנו | אד' | ותעל שכבת הטל | והרי באן | ט ח' | באן | א ח' | 13 א טכ למדך | אכ היה המן יורד לכן לישראל | יוצאה וכו' עליהם | ט ח' | מ יצאה, ד יוצאת | ומכבדת וכו' עליהם | מ וכו', אכ וגו' | 15 טכ ולא על בפי' | ט ח' | מקצתו | ק כ' | כולו | 16 שהיה | מ, ש"ג שהוא | המוסגר | ד ח' | מ מלמד שהיה נימות בפס | ככפור | אכ ככו' | טכ מ' מיד שהיה | 17 וק | ר' אליעזר | אכמ עלת, ד עלתה | פלול | דש ח', א טכ פילפול | 18 ט אבות | ט שוכבין | ט אבותינו כטל שהיו שוכבין | כטל | ארץ כעפר | פני בפי' | רק ד | 19 עלן | ט ח' | טכ מלמד שהיה | א דק מלמד שהוא דק מחספס מלמד וכו' | א שהוא שהיה יורד | אכ לפי |

עיין לקמן. ונראה דר"ל שהיה עשרים לצד צפון ועשרים לצד דרום וכן כגובה הרי בין כולן שמונים או שהיה ארבעים לצד אחד וארבעים לצד שני וכן שמונים בגובה כנגד מדת שניהם: 1 על הפנוי שבארץ. ולא במקום שמקלף הדרכים, בה"מ: — כתוב וכו'. ולפי זה צריך להיות גם בספרי וזוטא כאן הוא אומר סביב למחנה ולהלן הוא וכו': 2 אלא וכו'. ואינו מובן ואפשר דצריך להיות כגירסת המ"ח שהיה אף סובב וכו' כלומר שהיה כאן וכו' ואין הכתובים סותרים זה את זה: 2 ר' אליעזר וכו'. כל הענין משובש וצריך להניח על פי הס"י ואפשר דצריך להיות ומה ת"ל וכאמתי על פני הארץ שהיתה נטולה מן הארץ ב אמות ר' אליעזר בנו של ריה"ג אומר אף המן היה גבוה וכו': 7 הבשר וכו'. עיין ספרי וזוטא צד רעג: 9 וזאף וכו'. נקט לה אגב גררא ועיין ספרי במדבר צו וספרי וזוטא רעד: 14 מכבס. צ"ל מכבש כדלעיל: 15 לא על המדבר כלו. מדלא כתיב על פני כל המדבר, וכפ"ל כתב דפני משמע פנים הנראים ולא כל המדבר וכן הוא בשכל טוב דף רמב ונראה דיש איזו ט"ס בדבריו: 16 מלמד וכו'. גירסת המ"ח היא על פי הגמרא דיומא עז: 17 עלה וכו'. ש"ט דף רמח: 19 מן הרקיע. פ"ז ואת הרי בהדיא כתיב שהיה יורד מן השמים אצטריך ששום דס"ד דמן השמים אהני קאי כלומר הנני מן השמים משגיח עליכם וממטיר לכם, ש"י ובמ"ע (השמטות) תרץ דלר"א המודעי דק שם דבר שהמן עצמו

יורד מן הרקיע יכול יהא יורד צונן ת"ל חס. יכול יהא יורד בקולות ומנין שאינו יורד אלא בשתיקה ת"ל חס. יכול יהא יורד על הארץ ומנין שאינו יורד אלא על הכלים ת"ל ככפור. רבי טרפון אומר אינו יורד אלא על האופסים <ככפור על הארץ> כביכול פשט הקב"ה ירו ונטל תפלתן של אבותינו שהיו שוכבים בעפר והוריד המן כמל לישראל כענין שנ' ויחננו ויאמר פדעוהו מרדת שחת מצאתי כופר (איוב לג כד). 5 כבר היה רבי טרפון והוקנים יושבין ורבי אלעזר המודעי יושב לפנייהם אמר להם רבי אלעזר המודעי ששים אמה היה גבהו של מן אמרו לו מודעי עד מתי אתה מתמיה עלינו אמר להם מקרא הוא מן התורה וכי איזו מדה מרובה טובה או רעה הוי אומר מדה טובה מרובה ממדת פורענות במדת פורענות הרי הוא אומר חמש עשרה אמה מלמעלה גברו <המים > (בראשית ז כ) מה נפשך על גבי ההר חמש עשרה אמה 10 ובבקעה חמש עשרה אמה > ובמדה טובה מה הוא אומר ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח (תהלים עח כג) מיעוט דלתות שמים וכמה ארובות בדלת ארבע ארבע על ארבע הרי שמונה ח' על ח' ט"ז באו וחשבו ס' אמה היה גבהו של המן. אסי בר שמי אומר כשירד המן לישראל ראוהו כל האומות שנאמר תערוך לפני שלחן נגר צוררי (שם כג ו). 15

ויראו בני ישראל ויאמרו איש אל אחיו וגו' כאדם שאומר לחבירו מה הוא כך אמרו זה לזה מה הוא. דורשי רשומות אמרו ישראל קראוהו מן: ויאמר משה אליהם הוא הלחם. רבי יהושע אומר אמר משה לוקנים ווקנים לכל ישראל <ר' אלעזר המודעי אומר משה אומר לוקנים ולכל ישראל הוא הלחם> מכאן היה

נקרא דק לפי שירד מן השמים: 1 ת"ל חס. צריך להיות ת"ל חס כאשר הוא במכילתא דרשב"י, דורש גוטריקן בהפוך אותיות מ"ח מן מחספס. ובא"צ מניה חס במקום פס של גירסא הישנה ופירש בבה"מ דהוא על פי הגמ' דיומא עה: מחספס דבר הגימט על פס היד ולא הבינותי: 2 בשתיקה: בא"צ מגיה בשתיקה ועליהם יורד פסיסין ת"ל פס וטעם בהגהה נעלם ממני: — על הארץ וכו'. בא"צ מגיה על הכלים וכו' אלא על הארץ: 3 ת"ל ככפור. פירש שהיה כמין כפורת על הכלים אבל יותר נראה דצ"ל כמכילתא דרשב"י ת"ל ס"ף והיינו גם כן גוטריקן מן מחספס: — האופסים. אסקופה. עיי' Hoffmann-Jubelschrift, S. 119 ודורש גם כן סף וספ לדעתו אסקופה: 6 כבר היה וכו'. יומא עה, שוחר טוב כג עה, פסיקתא זוטרת, שכל טוב דף רמח, ילקוט בראשית נח תהלים תרצג ותתיט, בראשית רבה פ"ב ס"א, שמות רבה פ"ב ס"ז: 13 אסי וכו'. בגמ' שם אסי בר יהודה ובמכילתא דרשב"י אסי בן עקיבה, ועיי' ש"ט ושוח"ט: 16 מה הוא. כפ' רשב"י ורש"י הביאו הראב"ע, ועיי' פ"ז: — מן. לשון מזון כפי' ראב"ע וש"ט דף רמב. ועיי' Tannaim, Halle 1893, S. 45 A. 3 u. S. 51 שמביא הפירוש שקראו להקב"ה מן כלומר המשפיע מזון לכל חי: 18 לוקנים וכו'. פ"ז וש"ט:

1 א יהיה | ב שהיה יורד, ב היה יורד | א צונן | ד ת"ל פס | יכול וכו' הארץ ש"ב ט ח' | ב והיה, א יהיה | 2 א | מ ח' | מ חס | ב והיה | ט שאין | 3 ש יורד לא על האופסים | ט אלא הקופסא | אב האופסים | ככפור על הארץ | רק מ | 4 מ המקום | ידו | מ ח' | אב המקום את ידו | ט את ידו | ט שהן שוכבין | טכמ בעפר (מ ח') על הארץ | ט מן | והוריד וכו' כופר | א ח' | 5 כטל | ט ח' | ב על ישראל | כענין | אר"מ ח' | טכמ שנ' מצאתי כופר | 6 כבר | ב ח' | כבר עד סה"ד | ט ח' | וק ור' אלעזר | ב להם ר' יהושע | 7 ק גבה | מן | אב ג' שהיה יורד להן לישראל | ד מתמה | 8 א איזו מרובה מידת הטובה במידת הפורענות מהו אומר ביום הזה נבקעו וגו' חמש | ב מרובה מדת הטובה או מדת הפורענות הוי וכו', מ מרובה מדה טובה או מדה פורענות הוי וכו' | או | ו אומר | ב מדת הטובה במדת הפורענות מהו אומר ביום הזה נבקעו חמש, מ מדת הטובה מהו אומר חמש | 9 במדת פורע' | ד ח' | 10 מלמעלה | ד ח' | א מלמעלה וגו' מה | המוסגר ד ח' | 11 א בבקעה | ב במדת הטוב | א במדת | מה הוא | מ ח' | א ממעל וגו' | 12 מתח | ד ג' לענין שאמרו מה נפשך ע"ג ההר טו אמה | דלתות | מ ח' | ד שנים | 13 הרי

אד ח' | אב שמנה (א ג' שמנה) על שמנה הרי שש עשרה | מ על ארבע הרי שמנה צא וחשוב | אב צא וחשוב | אב שהיה | אב מן שהיה יורד להן לישראל | אכמ בן שמאי | 14 אכמ ראו אותו | אכמ א"ה | אד שלחן וגו' | 16 ויאמרו וגו' | ויאמרו וכו' וגו' | ב ח' | מ ויאמרו מן הוא כאדם, ט ויאמרו מה הוא כאדם | מ מהו זה | 17 מה הוא | ד ח', טמ מהו | אטכ קראו את (ט ח') שמו מן | מ קראו אותו | מן | ד ג' שנאמר | 18 הוא הלחם | טכמ ח', א וגו' | אט משה אמר, מ אומ' משה | ב משה אומר להם לוקנים | 19 המוסגר ד ח' | ב ור' אלעזר | משה | מ ח' | אטמ אמר | ט לוקנים ווקנים לכל ישראל אמרו | אמ וכל | א הלחם וגו' |

רבי יוסי ורבי שמעון אומ' כסוסים נתפטמו ישראל באותו שעה נאמר כאן לאכלה ונאמר להלן לחם אבירים אכל איש (שם עה כה) אל תיקרי אבירים אלא איברים לחם שנמטח באיברים אמר לחם המן הזה שאתם אוכלים נמטח באיבריכם אכל איש צדה שלח להם לשובע זה יהושע בן נון שירד לו מן כנגד כל ישראל ויש אומרים על איבריו היה יורד ומאבריו היה נוטל ואוכל לכך נאמר לחם אבירים אכל איש.

5

פרשה ד

זה הדבר אשר צוה ה' לקטו ממנו וגו' אמרו עכשיו יצא נחשון בן עמינדב וביתו ומלקט הרבה יצא עני שבִּישְׂרָאֵל ומלקט קימצא וכשהן באין לידי מדה <נמצא כולן שוין שני> וימודו בעומר וגו' אמרו אוכל כשיעור הזה הרי הוא בריא ומבורך פחות מכאן קללה במעיו יותר מכן רעבתן.

10

ויעשו בן בני ישראל, עשו מה שנתפקדו ולא עברו על גזרת משה: וילקטו המרבה והממעט וימודו בעומר ולא העדיף המרבה והממעט לא החסיר ויאמר אליהם משה איש אל יותר ממנו עד בקר.

ולא שמעו אל משה, אלו מחוסרי אמונה שבִּישְׂרָאֵל: ויותרו אנשים ממנו אמרו אנשים לא הותירו שאינן אנשים הותירו: וירם תולעים ויבאש, הרי זה מקרא מסורס וכי מאחר שמרחיש הוא מבאיש אלא מבאיש ואחר כך מרחיש כענין שנאמר ולא הבאיש ורמה לא היתה בו: ויקצוף עליהם משה, כעס עליהם ואמר להם מפני מה עשיתם כן.

15

1 ור' שמעון מ' ח' א' כסוסין. 2 אכל וכו' א לחם שניטח
3 כ שנוטח | ט שנימוח | הוה | ט ח' | טמך נימוח | כ
ניטוח הוא | אכל איש | רק מ | 4 צדה וכו' לשובע | מ ח' |
מזן | ט ח' | ויש וכו' | מ ח' | ט ומן איבריו.
(-) 6 אוכב פרשה ה | 7 מ לקטו איש ממנו לפי
אכלו אמרו | וגו' | ט ח' | כ לקטו הער אמרו | 8 וביתו |
אמ ח' | מ ומלקט ממנו הרבה | ט קמעה, אכ קמאה | מ
כשהן | מ המוסגר אדרב ח' | 9 וגומר | דבמ ח' | ט
זה שאוכל | מאכט הרי זה | בריא | ק ברוך | 10 קללה | כ
ח' | אטמ מקולקל | ט במעים | מ יתר | אטכ ח' | ורעבתן |
11 כן | ארכב ח' | מ משה איש | ויתר (ותו לא) | 12 ולא
וכי החסיר | אטכ ח' | 13 איהם משה | ד ח' | במקרא:
משה אליהם | א וכו' | כ ח' | א ממנו וגו' | 14 א משה
וגו' | ממנו | אטכמ ח' | 15 ד אנשים טובים לא הותירו
אנשים שאינן טובים הותירו | אטכ ושאינן | זה | ט ח' | ד
מקרא זה | 16 ד וכי מרחיש ואח"כ מבאיש, מאחר | אכ
מה | הוא | מ ח' | אלא מבאיש | כ ח' | מ כן | 17 ט לא
הבאיש | ורמה וכו' | ד וגו' | א ורמה וגו' | עליהם | אכ ג'
משה | מ אמר למה עשיתם | א ואמר למה מה עש' | 18 כ

1 ר' יוסי וכו'. גירסת הפ"ר יוסי בר שמעון, וכן במכ' דרשב"ר ר' יוסי ביר' שמעון וגרסה דבך הגירסא העקריה, ובש"ט ר' יוסי: 2 א"ת אבירים וכו'. הוא ד"א ועיין הגי' במכילתא דרשב"ר וגירסת הש"ט נתפטמו ישראל מן המן שנא' לחם אבירים אכל איש ותו לא: 3 באיבריכם. עיין שוחר טוב ע"פ ס'ג וספרי במדבר דף פו וס"ג: — אכל וכו'. במכילתא דרשב"ר הגירסא ד"א לחם אכל איש זה יהושע כו' וכן הגיה בא"צ על פי הגמרא דיומא ע"ה: 4 זה יהושע. דכתיב גביה הכינו לכם צידה (יהושע א) ואילו גבי משה כתיב וגם צידה לא עשו להם וירד ליהושע מן שהיה צריך לכל ישראל, מ"ע וא"נ והטעם הפשוט שדרשו איש על יהושע מפני שנאמר בו איש אשר רוח אלהים בו. ועיין ספרי במדבר דף קפה.

7 אמרו וכו'. לשון ר' בחיי דף פט ע"ג דרשו רבותינו ז"ל אמר להם משה אל תאמרו שמא יבא נחשון בן עמינדב וכל הגבורים וילקטו הרבה ויבא עני שבִּישְׂרָאֵל וילקט קמצא לכך נאמר איש לפי אכלו וכמה המה לפי אכלו עמר לגולגולת שאם יאכל כשעור זה הוא ברי פחות מכאן ח"ו מקולקל במעיו יתר עלכן ח"ו הוא רעבתן: 8 מדה וכו'. בא"צ מגיה מדה וילקטו וגו' ולא העדיף המרבה ומוחק פסוק זה לקמן וא"נ: 9 אמרו וכו'. בא"צ מגיה על פי הגמרא דערובין ע"ג: מכאן אמרו האוכל: 11 וילקטו וכו'. בא"צ מוחק עד החסיר: 14 מחוסרי וכו'. שלא תאמר דכל ישראל לא שמעו, פסיקתא זוטרתי ושמות רבה פ"כה ס"י: 15 אמרו וכו'. מפורש במכילתא דרשב"ר האנשים איך כתיב אלא אנשים וכו', ובפ"ז אנשים הותירו וגו' שמות רבה פ"כה ס"י: 16 אלא מבאיש ואחר כך וכו'. פסיקתא זוטרתי, אבל בשמות רבה פ"כה ס"י מפר' דבאמת היה בן בדרך נס דהרים תולעים ואחר כך הבאיש. ועיין רמב"ן ורש"י וראב"ע פסוק טו: 17 ואמר וכו'. שלא תאמר שהיה בכעס ובזיה אותם אלא הוכיחם, וז"ב ובה"מ:

הנשים הותירו ואנשים לא הותירו. ועיין שמות רבה פ"כה ס"י: 16 אלא מבאיש ואחר כך וכו'. פסיקתא זוטרתי, אבל בשמות רבה פ"כה ס"י מפר' דבאמת היה בן בדרך נס דהרים תולעים ואחר כך הבאיש. ועיין רמב"ן ורש"י וראב"ע פסוק טו: 17 ואמר וכו'. שלא תאמר שהיה בכעס ובזיה אותם אלא הוכיחם, וז"ב ובה"מ:

וילקטו אותו בבקר בבקר בשחרית בשחרית דורשי רשומות אמרו מכאן שהיה במן בויעת אפך תאכל לחם: וחם השמש ונמם, בארבע שעות אתה אומר בארבע שעות או אינו אלא כשש שעות כשהוא אומר וחם השמש משמע בשעה שהשמש חם והצל צונן זו היא שעה רביעית ביום. ונמם, כיון שחמה זורחת עליו היה פושר והולך ונחלים היו מושכין ממנו והולכין לים הגדול ובאין אילים וצבאים ויחמורים וכל בהמה ושותין מהם ואחר כך באין האומות וצדין מהם ואוכלים אותן וטועמים בהם טעם מן שהיה יורד לישראל: ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה ר' יהושע אומר זה לחם כפול שני העומר לאחד: ויבאו כל נשיאי העדה וגו', אמרו לו משה רבינו מה נשתנה היום הזה מכל הימים.

ויאמר אליהם הוא אשר דבר ה' אמרו לו אימתי אמר להם מחר: את אשר תאפו אפו. ר' יהושע אומר מי שהוא רוצה אפוי היה מתאפה לו והרוצה מבושל היה מתבשל לו. ר' אלעזר המודעי אומר הרוצה לאכול דבר אפוי היה טועם בו כל אפויים שבעולם והרוצה לאכול דבר מבושל היה טועם בו כל בשולים שבעולם ר' אליעזר אומר על אפוי אפו ועל מבושל בשלו הא כיצד יום טוב שחל להיות ערב שבת מנין שאין רשאין לא לאפות ולא לבשל אלא אם כן עירבו ת"ל את אשר תאפו אפו על אפוי ובשלו על מבושל: ואת כל העורף הניחו אותו למשמרת ויניחו אותו עד הבקר לענין שאמר.

ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאוהו בשדה רבי זריקה אומר מכאן שלש סעודות בשבת לפי שהיו רגילין לצאת בשחרית אמרו

1 בשחרית. ר"ל בכל בקר שלא תאמר ליתן תחום לבוקרו של בקר כדלעיל בא פ"ו, ועיין פירוש ר' בחיי: 2 בויעת וכו'. שהיו צריכין לטרוח עצמן לילך ללקוט כל בקר ז"נ ובש"י פ' משום דלא נלקט כל היום והיו דוחקים את עצמם אבל במכילתא דרשב"י איש לפי אכלו דורש וכו' דמן איש כפי אכלו דייק דכל אחד לפי צורך וצורך אנשי ביתו היה צריך לטרוח עצמו ובא"צ מגיה מכאן שירד להם אבנים טובות ומרגליות עם המן שנ' והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר והנשיאים הביאו וגו': 3 כשהוא וכו'. בא"צ מגיה ע"פ הגמרא דברכות כז' וירושלמי שם ז ע"ב כשהוא אומר כחם היום הרי שש שעות אמור הא מה אני מקיים ותם וכו'. ועיין בראשית רבה פ"ח ס"ח, תרגום יונתן, ילקוט בראשית פב, פסיקתא זוטרתי, שכל טוב רמג: 6 האומות וכו'. פסיקתא זוטרתי, שכל טוב רמג, תנחומא ס' כב ובתי' בטעות: 8 זה וכו'. בא"צ מגיה זה לחם משונה שני העומר לאחד זה לחם כפול וכ"ה ברש"י. ועיין לעיל וש"ס דף רמח: 12 דבר אפוי וכו'. שלא היה צריך אפיה לבשל כסתמא דספרי במדבר פט: 16 על מבושל כדעת ב"ש, עיין במכילתא דרשב"י וביצה פ"ב מא, ירושלמי שם סא ע"א, בבלי טו, פסיקתא זוטרתי, וגורס בטעות ר"א המודעי במקום ר' אליעזר. ש"ס דף רמח: 17 לענין שאמר. כמו שאמר להם: 19 מכאן שלש וכו'. טעמא דר' זריקה מפורש בספא דאף על פי שאמר להם משה הניחו למשמרת חשבו שזה להראות להם איזה נס אבל לאכול ילקט בשחרית לכך אמר להם אכלוהו היום ועוד חשבו סעודה שנייה יאכלו בלילה וכי בשביל סעודת הערב מותר ללקוט בשבת ואמר להם כי שבת היום ע"כ צריכים לאכול סעודת הערב ביום, בה"מ ומ"ס. וכל זה רחוק מן הפשט ומגמרא דשבת

כ' | 1 וילקטו וכו' לאחד ש"ח | ט ח' | ב היו אומ' מכאן | צ אומ' | 2 במן | ב כמו | תאכל להם | מכ ח' | לחם | ב | ת"ל | והם וכו' | א בבקר בארבע שעות וגו' וגמס כיון כו' | וגמס | ח' | ד בארבעה... בארבעה | אתה וכו' ביום ש"ד | מ ח' | ק א"א בארבעה ושלשה | ב שעות וגו' וגמס כיון כו' | 4 אכמ שהחמם | זרתח | מ ח' | היה | מ ח' | 5 היו | אכמ ח' | דב ומוליכין | מ איילים | אב וצביים | 6 ואחר כך | מ ח' | מ ובאין | ב אומות, אמ אור"ה | אותן | כמ ח', א מהן | 7 כמ המן | שהיה וכו' | מ ח' | אב יורד להן | ישי' | לחם משנה | ד וגו' | משנה | ח' | 8 אב הרי זה לחם | ז זהו | כמ נשיאי ישר' | וגו' | ר ח' | 9 אטב רבינו משה | א יום | 10 א דר' שבתן שבת קודש לה' | 11 אפן | מ ח', א ז' וגו' | אטבמ אומר הרוצה לאפוי היה. (א הוא) | ב הרוצה לאכול דבר מבושל, אכמ והרוצה לבשל | 12 ז ורצה לאכול בואפון | לאכול | ד ח' | 13 בן | ד ח' | כל אפויים צבעולם | מ ח' | בן | אב ז' טעם | כל ח' | כל וכו' בן | א ח' הרוצה וכו' מבושל | מ מבושל, ד הרוצה לבשל | ב והיה | כו' | ד ח', אטב ג' טעם | אכמ התבשילים | 14 דכמ ר' אעזר, פ ר' אעזר המודעי | ר' אעזר וכו' עד סה"ד | ט ח' | ז האפוי | אפן | ד מ אפוי | בשלן | ד מבושל | הא וכו' | מ אכאן ליר"ט שחל | 15 אב ערב שבת | מ ע"ש שאינן כו' | אב מגיין אתה אומר שאין (א שאינן) | ת"ל וכו' | מ ד' | אב שני | 16 אפו בפ"ב | ב ח' | כ המבושל | כל | מ ד' | הניחו וכו' למשמרת | כמ ח', א וגו' | אותן | במקרא

זכס | 17 כ כענין שאמרנו, אמ לענין שאמרנו | 18 כי וכו' בשדה | כמ ח', א וגו' | כי וכו' בשבת | ט ח' | 19 א ר' חידקא, ז ר' הנדקא, מ ר' אומי' מכאן שלש סעודות בשבת ר' חדקא א' ארבע סעודות ד"א לפי | אכמ שהיו ישראל |

לו משה רבינו נצא בשחרית אמר להם אכלוהו היום אמרו לו הואיל ולא יצאנו שחרית
נצא בין הערבים אמר להם כי שבת היום לה' ומה ת"ל היום לא תמצאוהו כשדה
אמרו בקע לבן של אבותינו באותה שעה שהיו אימרים הואיל ולא מצאנוהו היום שמא
לא נמצאנו למחר אמר להם היום הזה אי אתם מוצאים אותו אבל אתם מוצאים אותו
מחר. רבי אלעזר חסמא אומר בעולם הזה אי אתם מוצאים אותו אבל לעולם הבא
אתם מוצאים אותו. ד"א ויאמר משה אכלוהו היום רבי יהושע אומר אם תזכו לשמור
את השבת עתיד הקב"ה לתת לכם שלשה מועדות פסח ועצרת וסוכות לכך נאמר
יאמר משה אכלוהו היום ר' אלעזר המודעי אומר אם תזכו לשמור את השבת עתיד הקב"ה
ליתן לכם שש מדות טובות ארץ ישראל ועולם הבא ועולם חדש ומלכות בית דוד
וכהונה ולוייה לכך נאמר אכלוהו היום. ר' אליעזר אומר אם תזכו לשמור את השבת
תצלו משלש פורעניות מיומו של גוג ומנוג ומחבלו של משיח ומיום דין הגדול לכך
נאמר אכלוהו היום.

ששת ימים תלקטוהו ר' יהושע אומר למדנו שאין יורד בשבת ביו"ט מנין ת"ל
שבת לא יהיה בו. ר' אלעזר המידעי אומר למדנו שאינו יורד בשבת ביו"ט מנין ת"ל לא
יהיה בו ביום הכפורים מנין ת"ל שבת לא יהיה בו: ויהי ביום השביעי יצאו מן
העם ללקוט ולא מצאו אלו מחוסרי אמנה שבישראל.

פרשה ה

ויאמר ה' אל משה עד אנה מאנתם. ר' יהושע אומר אמר לו הקב"ה למשה
משה אמור להם לישראל הוצאתי אתכם ממצרים וקרעתי לכם את הים והורדתי לכם
המן והעליתי לכם הבאר והגותי לכם השליו ונלחמתי לכם מלחמת עמלק ועשיתי לכם

1 לין מ' ח' | אב רבינו משה | אמר וכו' היום | ט' ח' | אכלוהו
אכמ אינו | 2 כ' או מה ת"ל | אטמ מה | מ' תמצאו | 3 של
ט' ח' | ט' מצאנוהו | — ש' שמא מצאנו | אכמ נמצאו | הוה
מ' ח' | אכמ אין | אטכ אבל למחר אתם מוצאים אותו |
5 מ' למחר | ר' אלעזר | ד' ב' | בן | אטכמ אין | אכמ אבל
את' מוצאים | א' מוצ' אתם | אותו לעו"ה | 6 ד"א אר"ב ח' |
7 את' מ' ח' | עתיד וכו' השבת בש' הס' | טכ ח' | ביה' א'
ח' | אמ' ליתן | מ' שלש | 8 ויאמר משה | מ' ח' | ביה' א' ח'
9 אכמ והעולם, וכן בס' | 10 ר' אלעזר | ופ' ר' אלעזר,
כש ר' אלעזר המודעי | את' ק' ח' | 11 ד' משלש | ומגוג
כ' ח' | אט' הדין | 13 אטמ שאינו, כ' שאי' | יורד | א' ח' |
ביו"ט וכו' בשבת בש' הס' | אכ' ח' | מ' ש' | 14 שבת | ד'
ש' ח' | מ' ר' אלעזר | ד' ת"ל שבת ביום הכפורים שהוא
שבתן מנין ת"ל לא יהיה בו | 15 בו בפ"ב | אטכ' ב' | הא
באיוה צד' (אט' כיצד) | מ' והיה | מן וכו' מצאנו | מ' ח' |
16 ללקוט | ט' ח' | ולא מצאנו | טכ ח' | א' וגו' | כ' אילוי.

(ה) 17 כוא פרשה ג. ק פ"ז | 18 א' מאנתם וגו' | טכ
הק' | 19 משה | אטכמ ח' | מ' מארץ מצרים | אטכמ
קרעתי | אטכמ הורדתי | 20 אכמם את המן | אטמם
העליתי | הבאר והגותי לכם | א' ח' | לכם | ד' ח' | כמפ את
הבאר | טכמ הגותי | כמ את השליו | טכמ נלחמתי | מלחמת

קין: משמע דג' פעמים היום דורש וכ"ה בפסיקתא זוטרתי
ושכל טוב רמד מה ת"ל ג' פעמים היום ובמקום ר' זריקה
גורס ר' הונדקא. ובא"צ מגיה וגורס מאמרו של ר"ז אחר
ר"א חסמא, ועיין רש"י ורא"ם: 2 אמר וכו'. בפ"ז אמר
להם אינו מצוי היום: 5 לעולם הבא. חגיגה יב'. ורמב"ן
ע"ה: 6 ר"י וכו'. בא"צ מגיה ר"א אמר להם אם וכן
לקמן בדברי ר"א, ועיין מכילתא דרשב"י ושלל טוב רמט
וג' פעמים יום דורש: 9 ועולם חדש. עולם התחייה זי"ג
ובד"ר פירש לאחר אלף השביעי: 10 ר' אליעזר וכו'.
פ"ז וש"ס דף רמד וגורסין מחבלו של משיח קודם מלחמת
גוג ומגוג, ועיין שבת קיח: 14 ת"ל שבת וכו'. וכן הוא
באור' ה' ברכת המוציא ס' קנג בתשובה משום ר' נטרנאי
גאון: — ת"ל וכו'. וכן הוא בשב"ה'ל סדר עצרת ס' רלה
ועיין רש"י ובגין' הרא"ם נראה איהו חסרון ולפי גירסתני
קשה במאי פליגי ר"י ור"א על כן מגיה בא"צ וגורס בדברי
ר"י שאינו יורד בשבת ביה"כ מניין ת"ל שבת ר"א וכו'
בשבת ביו"ט מניין ת"ל לא יהיה בו ולפ"ז לה"י היה יורד
ביו"ט. ועיין גי' המכודרש"י פלוגתתם להפך דלר"א היה
יורד ביו"ט. ועיין תוספות ביצה קי. ד"ה ואין, ועובדין לח:
ד"ה ואין, ופסחים קטז: ד"ה ומהו. ובפ"ז מביא בקצור למדנו
שאינו יורד לא בשבת ולא ביו"ט שג"כ שבת לא יהיה בו
ועיין ש"ס דף רמד: 16 מחוסרי וכו'. וכן ת"י.

(ה) 19 אמור להם וכו'. ש"ס דף רמד: ח"ו שהיה משה
בכלל אלא סתם אמר הקב"ה למשה אמור להם לישראל עד
אנה מאנתם כדי שלא לבייש אותם שיצאו ללקוט בשבת.
ועפ"ז יש להבין הגמרא בבא קמא צב. בהדי הוצי' לקי
כרבא וכו' ואנא אמינא מהבא עד אנה מאנתם לשמור
מצותי ותזוהתי. עיין סנהדרין יא, אבל לפי פירוש רש"י
בבבא קמא גם משה ואהרן בכלל וזה שלא כפי המכילתא ומדות סופרים: 20 והעליתי וכו'. אשגרת לשון, ובמ"ע: כתב
אפשר דס"ל דמעשה הבאר קדים כדכתיב (תהלים עח כ) הן הכה צור ויוזבו מים וכו' הגם לחם יוכלת תת וכו': — ונלחמתי
וכו' עמלק. באיפת צדק מחקו וכן בפ"ז ליתא אבל בזי"ג ובש"י מקיים הגירסא משום דמשמע לעיל מס' דשירה סוף פ'

נסים וגבורות עד מתי מאנתם לשמור מצותי ותורותי שמא תאמרו מצות הרבה הטלתי לכם שבת זו הטלתי לכם ממרה לשמרה ולא שמרתם אותה שמא תאמרו כל מי שמשמר השבת מה שכר נוטל עליו ת"ל אשרי אנוש יעשה זאת וכן אדם יחזיק בה שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע (ישעיה נב ב) הא למדנו שכל מי שמשמר את השבת מרוחק מן הצבירה.

ראו כי ה' נתן לכם השבת. אמר להם משה לישראל הוזהרו כי ה' נתן לכם את השבת שתשמרוה: על כן הוא נותן לכם וגו' והו' שהיה ר' יהושע אומר לחם כפול שני העומר לאהרן: שבו איש תחתיו, אלו ארבע אמות: אל יצא איש ממקומו, אלו אלפים אמה ומנין ששמעו דבר זה וקבלו עליהם שני' וישבתו העם ביום השביעי. ד"א וישבתו העם ביום השביעי רבי יהושע אומר אמר להם לישראל אם תשמרו שבת זו עתיד הקב"ה ליתן לכם שלשה מועדות חג ניסן וחג סיון וחג תשרי כיון ששמעו דבר זה קבלו עליהם ושבתו. ר' אלעזר המודעי אומר אמר להם המקום אם תשמרו שבת זו עתיד אני ליתן לכם שש מרות טובות ארץ ישראל וכו'. ר' אליעזר אומר אם תשמרו שבת זו תנצלו משלש פורעניות מחבלו של משיח ומיומו של גוג ומיום דין הגדול וכששמעו דבר זה קבלו ושבתו.

ויקראו בית ישראל את שמו מן, דורשי רשומות אמרו בית ישראל קראו את שמו מן: והוא כורע גר, איני יודע של מי ידומה רבי יהושע אומר דומה

דעמלק מיד בא על ישראל אלא שלא היה יכול להם וכן מפורש בפדר"א פ"ד ובתנחומא כי תצא ס"ט עד שיצאו ישראל ממצרים שמע שנאלו ובא עליהם על הים וכן נראה מלקמן מסכתא דעמלק פ"א לפי שכל הביאות לא בא אלא במטמוניות וכאן וכו'. ואעפ"כ נראה דאינו אלא אשגרת לשון דמלחמת עמלק משמע מלחמה הידועה שנכתבה בתורה: 1 שמא תאמרו וכו'. לשון הש"ס דף רמח אמר להם עדיין לא נתנו לכם תורות הרבה אלא תורת שבת נתתי לכם במרה כדי לשמרה וכו'. 5 מרוחק וכו'. שבת קיה: 6 אמר להם וכו'. שמות רבה פ"כ ס"א: 7 להם וכו'. לעיל פ"ד. ש"ס דף רמח: 9 אלפים וכו'. ת"י ורש"י ושו"ט דף רמז וס"ז דף רפז: 15 ושבתו. לעיל סוף פ"ד: 16 בית ישראל וכו'. וכו'. מקודם לכן היה לו שם אחר כדמפרש בפסיקתא זוטרתו ובשכל טוב דף רמז דהיה שמו להם אבירים. ועיין רמב"ן ובסנהדרין מפרש דקראו למן שיורד בשבת מן. ועיין גירסת מ"ח ולעיל סוף פ"ג: 17 של מי צ"ל למי, א"א:

ט אר"מ עשיתי | 1 וגבורות | ט ח' | טכמ אר"מ ממאנין | ותורות | ט ח' | מצות וכו' [לכס] כ' ח' | 2 מ עליכם | ט להם והלא במרה צייתי לכם מצוה א' לשומרה, פ לכם מצוה אחת הטלתי לכם ממרה לשמרה | שבת וכו' [לכס] ק' ח' | מ שבת צייתי [לכס] זה | ק לשמרה, ו לשמרה | אותה | ו אר"מ, ק אותם, כ אותם | מ תאמרו המשמר את השבת | אטכ שכל | 3 אטכ שהוא משמר את השבת | מה | אכ ומת | אכ שני | וכן וכו' רע | אטכמ ח' | 4 מ למדת | מ שכל המשמר | 5 אכ שהוא משמר | את | ט ח' | מרוחק | א נ' ניצל | 6 טכמ את השבת | אמר להם | ט ח' | מ לכם | משה לישראל | אטכמ ח' | אטמ הוזהרו בה | ט ח' | כי ה' נתנה | אט נתנה | לכם שתשמרו אותה | כ כי לא נתנה לכם שתשמרו אותה | 7 א הוא וגו' | וגו' | דכמ ח' | כ וזה, ט זה הוא | מ זו היא שאמר ר' יהושע | אטכ זה

הוא להם (א, ח) | ט (הלחם) כפול | 8 מ כפול היה שני | וק ארבעה | 9 מ ממקומו ביום השביעי | אטכמ וכיון ששמעו (ט ששמעו) את (אכ ח') הדבר הזה קבלו | אטכמ עליהם ושבתו | ביום השביעי | כמ ח' | א וגו' | 10 ד"א ושבתו ש"ב | ח' | ט ושבתו | ביום השביעי | טכ ח' | א וגו' | אמר להם ליש' כ' ח' | לישראל | ט ח' | 11 ט הבה, כ המקום | כ ג מועדות טובות פסח עצ' וסוכות וכיון, ט שלש מועדים טובים חג של ניסן חג של עזרת חג של תשרי וכיון | 12 כ הדבר הזה | ט את הדבר הזה | טכ ושבתו שני' וישבתו העם | וטכמ ר' אליעזר | אמר להם המקום | אכ ח' | המקום | ט ח' | 13 אטמ עתיד הק' (ט הבה, מ הקב"ה) | מ א"י והע"ה והעולם מחדש ומלכות בית דוד וכהנהגה ולויה וכיון ששמעו אכלו ושמו (!) ר' אליעזר, ט א"י וע"ה וכיון ששמעו קבלו ושבתו וגו' (ותו לא) | אכ א"י וגו' וכיון ששמעו וגו' (כ שבתו שני' וישבתו העם) ר' אליעזר (א ר' אלעזר) המודעי אומר אמר להם (א נ' הקב"ה) אם | וק ר' אלעזר | 14 מ אמר להם אם | שבת | מ ח' | כמ משלש, א מן שלש | אכ פורעניות מיומו של גוג וגו' וכיון ששמעו (כ ג' שבתו שני' וישבתו העם) | מ פורעניות וכו' (ותו לא) | 16 ויקראו וכו' | א רשומות אברו וכו' | ט ויקראו בית יש' קראו את וכו' | ט אומרי | אטכ בני ישראל | מ קראו לשבת את שמו מן | 17 גד | דט ג' ג' | אכ | אכ | ח' | של מי דומה | כ ח' | דומה בפ"א | אט ח' | דומה בפ"א | מ ח'

- לזרע פשתן יכול מה זרע פשתן אדום כך זה אדום ת"ל לבן. ר' אלעזר המודעי אומר דומה לדבר הגדה שהוא מושך לבו של אדם אחרים אומרים הוא מעיד על עצמו שהוא מן שאינו יורד לא בשבת ולא ביום טוב ולא ביום הכפירים. ר' יוסי אומר בשם שהנביא מגיד חדרים וסתרים לישראל כך היה המן מגיד לישראל חדרים וסתרים הא כיצד איש ואשה שכאו לפני משה וכן שנים שבאו לפני בית דין זה אומר עבדי נגבת וכו': ושעמו כצפיחית בדבש, ר' יהושע אומר כלפס וכעין אסקריטי. ר' אליעזר אומר כסולת זו שצפה על גבי נפה ונלושה בדבש וחמאה. אם אומר אני זה הדבר אשר צוה ה' וגוי יכול לומר לא הניחו אהרן לא בשנת הארבעים ת"ל ויניחוהו אהרן לפני העדות אימתי נעשה הארון בשנה שניה כך לא הניחו אהרן אלא בשנה שניה וזה אחד מעשרה דברים שנבראו בערב שבת בין השמשות אלו הן הקשת והמן והמטה והכתב והשמיר והלוחות ופתיחת פי הארץ לבלוע הרשעים ופתיחת פי האתון וקברו של משה ומערה שעמד בה משה ואיזה ויש אומרים אף בגדיו של אדם הראשון ומקלו של אהרן שקדיו ופרחיו. שבעה דברים מכוסין מבני אדם ואלו הן יום המיתה ויום הנחמה ועומק הדין ואין אדם יודע כמה משתכר ואין אדם יודע מה בלבו של חברו ומלכות בית דוד אימתי תחזור למקומה ומלכות זו חייבת אימתי תעקור.
- ויאמר משה אל אהרן קח צנצנת אחת. איני יודע של מה היא אם של כסף היתה או של ברזל או של עופרת או של נחשת או של בדיל ת"ל צנצנת לא אמרתי אלא דבר שהוא מציק מחברו אי אתה מוצא לא כלי חרס: ותן שמה מלא העומר

1 מ כורע | יכול | אדב | ח' | מ אי | אטכמ כשם שזרע (א שורעו של) | כ כאדום כך | כ ת"ל גר | וק | ר' אליעזר אומר | ט ר' אליעזר | 2 ד דומה להגדה | ט אנדה | מ שמושך | א טכ לב (כ לבות) בני אדם | כ ואחרים | מ הוא מגיד על השבת שאינו | 3 לא | מ ח' | ולא ביריט | ט ח' | כ ר' יוסי | 4 ט שהנביא הזה מגיד להם לישראל | מגיד | כ"ה גס ש אבל ר מגלה | כ חדרין וכן בס' | לישראל | אד ח' | ט כך המן מגיד וגו' ושעמו וכו' | כך א ח' | אב מגיד להם ליש' | 5 מ משה היא אומר סרחה עלי והיא אומרת סרח עלי וכו' וכן | אב משה וגו' (כ וכו') וכן | א לפני משה לדין זה | כ לפני משה וגו' וכן שנים שבאו לפני משה בדין זה | מ שני אנשים זה א' | 6 גנבת | מ ג' וזה או' אתה מבית לי כשהיה המן יורד אם הדין עם הראשון נמצא עמדו בבית רבו ראשון | ט כצפיחית וגו' | מ אומר כאיסקריטי באלפס | ט כאילפס | אב איסקריטי, ט איסקריטין | 7 מ הו' | כ זו היא | אטכ שהיא צפה | מ על פני גפה | אטכמ ולושה | אם אומר אני | דטמ ח' | ד הדבר וגו' | 8 א אשר וגו' | וגו' | טמ ח' | אדב שיכול | לומר | אטכמ ח' | מ שלא | אהרן | ט ח' | ט המ' לצאת

1 ת"ל לבן. פ"ו, וא"צ מגיה עגול כגד ודומה לזרע פשתן בגבעולין אי מה זרע גד אדום וכו' והוא ע"פ הגמרא דיומא עה, וא"ג. ועיין רשב"ם: — ר' אלעזר וכו'. יומא שם (שבת פז, חגיגה יד:). 3 ר' יוסי יומא שם, שכל טוב דף רמז: 6 כלפס וכו'. רצה להיות כמעשה קדורה וכעין אסקריטיין, ועיין תרגומים ורש"י ופסיקתא וזוטרתי ובשכל טוב דף רמז מראה מקום למכשירין פ"ה מ"ט. ועיין Krauss. Archäol. I., S. 107 u.S.477 — ר' אליעזר. במכ' דרשב"י ר' אלעזר המודעי: 7 אם אומר אני. כן הוא בכ"י מינען ואוקספורד, כלומר לא אני הוא שאומר כן לא ה' הוא שצוה כך וסגנון זה שמכנים הדורש דבריו בתוך המקרא לא מצאתי עד היום במ"א: 8 שניה. פ"ו, ש"ט דף רמז: 10 מעשרה וכו'. אבות פ"ה מ', בכמה שונים פסחים נד', ספרי דברים פ' שנה, מדרש תנאים שם לג כא (דף ריט), פדר"א פ"ט ופ"ל, תנחומא וירא ס"כג, פסיקתא זוטרתי, ת"י במדבר כב כח: 13 שבעה וכו'. פסחים נד' ושם מלכות פרס, אבל בדרוסים שונים מלכות חייבת. עיין ד"ס ונשתנה מטעם הצענוור. בראשית רבה פ"ה ס"ב ושם במקום מלכות בית דוד ואין אדם יודע מה בעיבורה של אשה. קהלת רבה פ"א פסוק ה' ילקוט תולדות וירמיה רצו: 18 מציק. באיפת צדק מגיה מציק מתוכו וכו' אג"א כלי זכוכית ולפ"ז מציק מענין הבטה ובזית רענן פירש

ת"ל | לפני העדות | דט ח' | א וגו' | 9 מ ואימתי | נעשה | מ ג' האי | הארץ | א ג' לא, כ כ' אלא | אב השנייה וכן בס' | אהרן | מ ח' | ד בשעה | אחז | ט ח' | 10 בע"ש | אכמ ח' | לו הן | ד ח' | מ ולו | א המן | א המטה וגו' שבעה | כ והכתב והמכתב | 11 מ והשמיר והכתב | טכ שבלעה את | לבלוע הרשעים | מ ח' | כ ופי האתון של בלעם הרשע | כ וקבורתו | 12 מ בגדי אדם | 13 מ שקדיו ופרחיה | ט מכוסיה | ואלו הן | אטכמ ח' | אטכ מיתה | אטכ נחמה | 14 ואין וכו' משתכר | א ח' | ט כמה | כ מסתכר | 15 אטכמ מתי | למקומה | ח' | וז' ומ ח' | אב חייבת זו | אטכ מתי | 16 ויאמר וכו' אהרן | מ ח' | א צנצנת וגו' | כ אינו | כ משל | אטכ כסף אם של זהב (כ או משל זהב, א או של זהב) אם (כ או וכן בכולן) של ברזל אם של נחשת אם של בדיל אם של עופרת ת"ל | מ כסף אם של זהב או מאיזה דבר ת"ל צנצנת אחת דבר | כ אמרת | 18 כ מציק מחברו ואיזה הוא דבר שהוא מציק מחברו איך את | אמ מציק | מ ואי | א אין | מ לא של חרס | ט חרש | ותן וכו' מן | מ ח' |

מן והנה אותו לפני ה' למשמרת לדורותיכם רבי יהושע אומר לאבות רבי אלעזר המודעי אומר לדורות רבי אליעזר אומר לימות ירמיה הנביא שבשעה שאמר ירמיה לישראל מפני מה אין אתם עוסקין בתורה אמרו לו כמה נתפרנסם באותה שעה הוציא להם צלוחית של מן ואמר להם הדור אתם ראו דבר ה' וגו' (ירמיה ב לא) אבותיכם שהיו עוסקין בתורה ראו כמה נתפרנסו אף אתם אם תעסקו בתורה הקדוש ברוך הוא יפרנסכם מזה וזה אחד משלשה דברים שאליו עתיד להעמיד לישראל צלוחית המן וצלוחית של מי נדה וצלוחית של שמן המשחה ויש אומרים אף מקלו של אהרן שקדיו ופרחיו שני השב את מטה אהרן (במדבר יז כה).

ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה, ר' יהושע אומר ארבעים יום וכלו את המן אחרי מות משה כיצד משה מת בשבעה באדר ואכלו ממנו ארבעה ועשרים יום של אדר וששה עשר של ניסן הרי ארבעים שנאמר וישבות המן ממחרת באכלם מעבור הארץ (יהושע ה יב) ואומר ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי (שם יא). ר' אלעזר המודעי אומר שבעים יום אכלו את המן אחר מיתתו של משה הא כיצד משה מת בשבעה באדר ואכלו ממנו עשרים וארבעה ימים של אדר הראשון ושלושים של אדר השני ששנת עבור היתה וששה עשר של ניסן הרי שבעים שנאמר וישבות העם ממחרת. ר' אליעזר אומר שבעים יום אכלו ישראל את המן אחר מיתתו של משה הא כיצד משה מת בשבעה בשבט ואכלו הימנו עשרים וארבעה של

פ' בולע מחברו. ועיין בח"ג ובפ"ג דבר שהוא צונן ומציין מחברו ואיהו דבר שהוא מצין מחברו אין וכו' וא"כ גורס ככ"מ רק שהוא מוסף מלת צונן לתוספת באור וכן בש"ט דף רמה ואין לך דבר שהוא מצין את חברו ופירש גם כאן מענין צונן. וגירסת גזילתא דרשב"י כלי שהוא מצין יותר מחברו. ועיין רש"י ות"י צלוחית דפח, אבל ראב"ע כלי חרס או נחשת. ולשון ר"י בחגי דף צא ע"ב וכשהוא אומר צנצנת איני יודע ממה היתה אם של כסף אם של זהב או נחשת וברל ועופרת ומעצמו אתה למד דבר שהוא צונן ומצין מה שבתוכו ומשמר מה שבתוכו וכו' והוא משתמר בארץ שהוא חרש בפיר' בעלי התוספות ע"ת ת"ל צנצנת דבר המצין מחברו כלי חרס שהיה מאדמה שהורעים מציצין וצומחין ממנה: 1 לאבות. בתחית המתים א"כ כשיתעורר בחורבן ביהמ"ק יראה להם הקב"ה מה טובה הטיב להם ואפע"כ טעמו, ד"ר ובז"נ ובה"מ פ"י לדור המדבר עצמו: 2 לימות ירמיה. תפסתי בגירסת רוב הספרים וכן הוא בביבליא דרשב"י ועיין רש"י ופ"ו ובתנחומא ס"כא השמיט דעת ר' יהושע וגורס ר' אלעזר אומר לדורות ר' אליעזר אומר לימות המשיח שבשעה שאמר ירמיה וכו': 6 צלוחית וכו'. בפרקא דרבנן הקדוש דף לב הך דצלוחית של מי נדה בש"ר וועיין עוד תוספתא וימא פ"ג ה"ז וסוטה פ"ג ה"א ובבלי וימא נב. הוריות יב. כהיות הו. הדי"א פ"ג דף קטס במד"ר פ"ח ס"ג, ואדר"כ ג"א פ"א, ומסכת כלים ביה"מ חדר ב מ"א ותנחומא ס"כא: 10 בשבעה וכו'. תוספתא סוטה פ"א ה"ב וה"ז. קדושין לה. סד"ר פ"י, ילקוט יהושע ר"ט, וספיקא וז"ל: — ארבעה ועשרים וכו'. זהו כנגד הדעה דאדר הסמוך לניסן לעולם חסד, ר"ה יט, בה"מ. ועיין בכורות נח, ירושלמי ריש פ"ג דראש השנה: 16 ר' אליעזר וכו'. ש"ט דף רמו: 17 בשבעה בשבט. רד"ק

1 מן וכו' (לד"ז ט ח') והנה וכו' (לדורות) ב ח', א וגו' לפני ה' מ' ח' | לדורותיכם | מ ח' | ט ר' אליעזר | לאבות וכו' אומר | ח' | 2 ד לימות המשיח ולימות ירמיה | ט ירמיהו וכן בס' | הנביא | אטכמ ח' | מ בשעה | 3 ק מה אתם אין | א עסקין | אטכמ אמרו לו | אב | אנו מתעסקין בדת' (ט"ז בתורה) במה | ל' מ ח' | כמ ובמה | באותה שעה | גס פ, ד ח' | 4 להם | אטכמ ג' ירמיה | של | אמפ ח' | אמפ המן | ב ואומר | א אדר דבר | וגו' | אדרמ ח' | 5 א עסקין | אטכמ בדת' | אכפ ממה | ב ואף | אטכמ אתם עסקו בתורה | א בדברי תורה | והקב"ה | א | והמקום, ט והב"ה | מפרנס אתכם, כ אתם אם אתם עוסקין בדת' המקום יפרנס אתכם | 6 מזה | מ ח' | בק ג' ומה | אטכמ שעתידי אליהו | אטכמ של מן | 7 וצלוחית של מי נדה | ט ח' | אכמת של מים | של | מק ח' | 8 ב בשקדיו | שני | א ח' | א אהרן לפ' הע' וגו' | 9 שנה וכו' המן | א ח' | ארבעים שנה | כמ ח' | ט המן מ' יום לאחר | ט יהושע אחר | מיתתו של משה כיצד וכו' | 10 כמ ילקוט יהושע רמו ט: אכלו ישראל | אכמ אחר מיתתו של משה | אב וילקוט יהושע: בשבעה באדר מת משה | מ אכלו | טכ הימנו | אכמ עשרים וארבעה | 11 יום | אטכמ ח' | אדר | ד ג' הראשון | עשר | מ ח' | ב בניסן | הרי ארבעים | אטכמ ח', ק ג' ומניין | 12 באכלם וכו' וקלוי | טכמ ח', א וגו' | 13 טובך ר' אלעזר | אכלו וכו' הא | מ יהושע ח' | מ אכלוהו אחר | אכל | אב ג' ישראל | 14 הא | אמ ח' | אטכמ מת משה | כ | אכלו | ממנו | מ ח',

אטכמ הימנו | טכ"ד יום | ימים | אכמ ח' | 15 מ ראשון | ב | ושלושים יום | מ שני | ט עברה | הרי שבעים | אטכמ ח' | הרי וכו' ממחרת בש' הס' | מ וילקוט יהושע ח' | 16 א ממחרת וגו' | ממחרת | ו ג' ובני ישראל אכלו את המן וגו' ר' יהושע אומר ארבעים יום אכלו יש' את המן אחר מותו של משה כיצד משה מת בשמונה באדר ואכלו ממנו עשרים וארבעה ימים של אדר וס"ה של ניסן שני ויבנות העם בכורות | ש ר' אליעזר המודעי | כ ור' אליעזר | מ אכלוהו אחר | 17 מיתת משה | הא | דטכמ ח' | אכ מת משה | ו בששה באדר, בששה בשבט | ד ואכלו את המן | מ | אכלו | ו ארבעה באדר |

- שבט ושלשים של אדר ואותה שנה לא היתה מעוברת וששה עשר של ניסן שנאמר וישובת המן ממחרת. ר' יוסי אומר חמשים וארבע שנה אכלו את המן ארבעים שנה בחיי משה וארבע עשרה אחר מיתתו שנאמר ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד באם שאין ת"ל את המן אכלו עד בואם אל קצה ארץ כנען אלא אלו ארבע עשרה שנה שאכלוהו אחר מיתת משה ולא הן שבע שכבשו ושבע שחלקו מתה מרים נסתלקה הבאר מת אהרן נסתלקו ענני כבוד מת משה נסתלק המן. ר' יהושע אומר מתה מרים נסתלקה הבאר וחזרה בזכות משה ואהרן מת אהרן נסתלק עמוד הענן וחזרו שניהם בזכות משה מת משה נסתלקו שלשתן ולא חזרו והצרעה לא עברה עמהם את הירדן: והעומה איני יודע כמה הוא ת"ל עשירית האיפה וכמה הוא עשירית האיפה אחד משבעה רביעים ועוד ועוד זה כמה הוא אחד מחמשה ברביעי.

10

פרשה ו

- ויסעו כל עדת בני ישראל ממדבר סיני לפי שפרשו ישראל מן התורה לכך בא השונא עליהם שאין השונא בא אלא על החטא ועל העבירה. וירב העם עם משה עברו על שורת הדין דרך ארץ אדם כועס בביתו ואין נותן עינו אלא בכנו הקטון אבל אלו לא נתנו עיניהם אלא כגדול לכך נאמר וירב העם עברו על שורת הדין: ויאמר להם משה מה תריבון עמדי מה תנסון. אמר להם כל זמן שאתם מריבין עמי אתם מנסין המקום שנא' מה תנסון את ה'. דבר אחר כל זמן שאתם מדיינין עמי הקב"ה עושה לכם נסים ונפלאות ושמו מתגדל בעולם. ויצמא שם העם למים וגו' במקום אחר מה הוא אומר ויבאו מרתה >ולא

15

1 ו' ושלשים של אדר | ואותה וכו' מעוברת | מ' ח' | שני' וכו' ממחרת | מ' ח' | 2 ממחרת | דש' ח' | א' וגו' | ט' ר' | אומר | כמ' וארבע | ב' וארבעה | שנים | ו' וארבעה | ט' ג' | שנים | 3 אטכמ' בחיי של משה | ב' וארבעה עשרה שנה | מ' עשרה | שנה | וארבע וכו' מיתתו | ט' ח' | אב' מיתתו של משה | שני' וכו' משה ש' | א' ח' | ארבעים וכו' | באם | רק | ב' | ט' יהושע: המן ארבעים שנה שאין ת"ל ואת המן אכלו עד בואם אל ארץ גושבת אלא אלו וכו' | 4 אל וכו' | כנען | ב' מ' ח' | קצה | ט' ח' | רט' ארבעה עשר | 5 | כ' שאכלו ישראל את המן אחר מיתתו של משה | שאכלו וכו' | הן | מ' ח' | שאכלוהו | ט' ח' | ט' מיתתו של משה | מיתתו | ק' ח' | כ' שבעה שחלקו ושבעה שכבשו | 6 | ד' נסתלק | כ' נסתלקה עמוד ענן | נסתלקו וכו' | אהרן | מ' ח' | אט' נסתלק עמוד הענן | המן | ט' כולן | 7 | ט' באר | 8 | מ' חזרו | 8 | שניהם | א' ג' בזכות משה ואהרן מת אהרן נסתלק עמי הענן וחזר שני' | מ' בטלו שלשתן | 9 | מ' והעומר עשירית האיפה כמה

יהושע ג' יב: 4 שאין ת"ל וכו' | צריך להיות שאין ת"ל עד בואם 4 ארץ גושבת, עיין גירסת ילקוט יהושע ובא"צ: 7 מתה וכו' | תוספתא שם ה', ספרי דברים פ' שד, תענית ט', ירושלמי סוטה יז ע"ג, סדע"ר שם, ב"ר פ"ט ס"ד יק"ר פ"כו ס"ו, במד"ר פ"א ס"ב וסוף פ"ג, השש"ר פ"ד פסוק ה', מדרש משלי פ"ד, תנחומא במדבר ר"ב, ילקוט חקת חסג, זכריה תקצ"ט, וספרי בהעלתך דף ע"ט ובג"ש: 8 והצרעה. תוספתא שם ושש"ר שם ובבלי סוטה ל"ו: אחד וכו' | צ"ל אחד מעשרה בשלש סאין שהן שבעה רביעים וכו' כמו שהוא במכילתא דרשב"י. עיין Ein Wolf, S. 9. A. 2, ושם מעיר ג"כ דלפי הרשב"ם בבא בתרא פט: יותר נכון בסוף ברובע במקום ברביעי. ועיין ערובין פג"י ש"ט דף רמו, פ"ו.

(ו) 12 סין וכו' | פ"ו סין וגו' ויחגו ברפידים למה נקרא שמה רפידים שרפו ידיהם מן המצות לפיכך בא שונא וכו' וכן תוא בש"ט דף ש"ט. ועיין לקמן מס' דעמלק פ"א, סנהדרין ק"י, בכורות ה', ת"י, פדר"כ פ' זכור דף כא: 16 שורת וכו' | פ"ו, ש"ט דף ש"ט: 17 מנסין המקום. ש"ט

היא עשירית האיפה שבעה רביעים קמח ועוד | אויבך אינו | וק' ידוע | ט' ת"ל והעומר עשירית | 10 אטב רביעים | ועוד בפ"א | מ' ח' | ועוד בפ"ב | א' ח' | רב עומר, ט' ועומר | זה | דש' ב' | איני יודע | ט' מששה | ט' ברביעי.

(ו) 11 אב' פרשה ז' | 12 בנין | מ' ח' | מ' צין | ישראל | אכמ' ח' | אטבמ' מרת' | 13 | א' לפיכך | כ' לפי בא השונא | לכך | טמ' ח' | מ' עליהם השונא | רמ' שונא | א' חטא, ט' חט' | ועל העבירה | מ' ח' | טב' עבירה | 14 | דרך וכו' | הדין | ש"ט | א' ח' | מ' שדרך | טכמ' בתוך ביתו אינו | 15 | טב' עיניו | טכמ' אלא בקטן | כ' נתנו את | טמ' עינם | לכך וכו' | הדין | מ' ח' | ט' העם עם משה ולא עם אהרן שהיה חביב עליהם שהיה אהב שלום ורודף שלום | כ' העם עם משה עברו | 16 | עברו וכו' | הדין | ט' ח' | מ' אליהם | משתן | כ' ח' | ד' תריבון וגו' | מה תנסון | אטב' ח' | 17 | אטכמ' מדיינים | ט' עמדי | כ' את המקום | אתם וכו' עמין | א' ח' | טמ' למקום | שני' וכו' | ה' | כמ' ח' | כ' ד"א אמר להם כ"ז | 18 | ד' מדינין | עמין | מ' ח' | טכמ' המקום | אטכמ' נסים וגבורות | בעולם | ט' ח' | 19 | למים | כ' ח' | למים | וגו' | מ' ח' | וגו' | ט' ח' | אדכ' ג' | אבל כאן | כ' ח' | נגע בהם צמאין וגו' | אכ' ח' | טכ' ובמקום | מה | מ' ח' | הא | ט' ח' | המוסגר אדכ' ח' |

יכלו לשתות מים ממרה לא נגע בהם צמאון < אבל כאן נגע בהם צמאון: וילן העם על משה מכאן היה ר' הושעיה אומר נפל ביתא חבל לכוותא השוו בהמתן לנופן אמרין בהמתו של אדם היא חייו אדם המהלך בדרך אם אין בהמתו עמו מסתגף הוא. ויצעק משה אל ה' להודיע שבחו של משה שלא אמר משה הואיל והם מדיינין עמי אני מבקש עליהם רחמים אלא ויצעק משה אל ה' לאמר מה אעשה לעם הזה אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם ביןך לבינם אני הרוג אתה אימר לי אל תקפיד כנגדן שני כי תאמר אלי שאהו בחיךך והם רוצין להרגני כאן המקום ממך ומשה מגביה ובמקום אחר המקום מגביה ומשה ממך כענין שנאמר ועתה הניחה לי (שמות לב י) ואחריו מה הוא אומר ויחל משה.

ויאמר ה' אל משה עבור לפני העם עבור על דבריהם. רבי יהודה אומר עבור מהם שאתה מוציא להם את המים. רבי נחמיה אומר עבור על חטא שלהם. ד"א עבור לפני העם ודגיש' ליה ימלל: וקה אתך מזקני ישראל לעדות שלא יאמרו מעיינות היו שם: ומטך אשר הכית בו את היאור מפני התרעומת וזה אחד משלשה דברים שישראל מתרעמין עליהם והיו אומרים מיני פורענות הן ואלו הן הקטורת והארון והמטה אמרו הקטורת הו' של פורענות היא היא הרגה נדב ואביהוא שני ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא (ויקרא י א) לכך ידעו כל ישראל שהיא של כפרה שני ויתן את הקטרת ויכפר על העם (במדבר יו יב) אמרו הארון הו' של פורענות הוא הוא הכה את עזא שנא' ויחר אף ה' בעזא (ש"ב ו ז) הכה באנשי בית שמש שנא' ויך

1 לשתות מים ממרה] מ' ח' ט על כן לא נגעו] וילן וכו']
מ להמית אותי ואת מקני, ט וירב העם עם משה] 2 היה
א' ח' טכ ר' הושעיה א' ביתא חבל] אד אבל, ט וילן לה]
מ אול צוותא] א לכותה] ט השוה] 3 אטכמ מכאן (אב
מ ח') אמרו] מ בהמתן] ט הוא] כ חינו] כ המתהלך] כ
מ הוא מסתגף] 4 אל ה' מ' ח' טכ וגו' ד' ח' א' ג' וגו'
משה בפ'ג] אטכמ ח' 5 ד מדיינין] א אל וגו' אל וכו'
הוה] מ ח' לאמר וכו' הוה] אטכ ח' 6 משה] מ ח' א
טכמ המקום] רבש"ע] מ ח' מ בינם לבינך] אטכ ובינם]
ד ואתה] 7 ט אמרת] לין טמ ח' כ כנגד] שני] אדכ
ח' אטכמ בקשו] 9 א לי וגו' וואחריו מה הוה] מ ח'
מ ואומר] א משה את פני ה' אלהיו וגו' ט משה וגו'
10 ויאמר וכו' משה] מ ח' לפני העם] ד ח' א העם וגו'
11 ד"ג מוצא] כ ור' נחמיה] מ החטא] ד"א וכו' ימלל]
מ ח' כ ורגיששה, טק ודרגשה] 12 ד העם] אטכמ יהיו
אומרים] 13 אב שמא מעיינות] הוין] א ח' אשר וכו'] מ
ח' א הכית וגו' בו וכו'] ט ח' ט זה] 14 אטכמ שהיו
יש' מ ואומרינן] הן בפ'ב] כ ח' 15 ד הארון] מ קטורת
זו] כ זה, טל הוה] היא היא] ט ח' היא בפ'ב] אד ח'
מ את נדב] כ את נדב ואת אביהוא] 16 ויקחו] דטמ ג'
שני] ט אהרן וגו' א ואביהוא וגו' כל ישראל] אטכמ
ח' מ כי של כפרה היא] שלן ט ח' 17 כ ונתן] ויכפר
וכו'] כ ח' על העם] מ ח' ט הארון אמרו שהוא של
מ זה] אכ זה] א הוה] של סנפירינן] א ספירינן] הוה של
פורענות הוא] 18 הוה] ארמ ח' ארר] ד ח' טכ
עוזא] ד עוזא ואנשי בית שמש שני ויך באנשי בית שמש
הכה עוזא שני ויחר וכו' בעזא לכך וכו', אטכ עוזא ואנשי

ופ"ז: 1 נגע וכו' ש"ט שם: 2 מכאן וכו' צ"ל כאשר
הוא במכילתא דרשב"י להמית אותי ואת בני ואת מקני
בצמא מכאן וכו', ועיין רבה פ"כ ס"ב קשיא ליה תוכירו]
מיתת עצמם ומיתת בניהם ואעפ"כ תוכירו גם צער המקנה
מאחרי שאמרו את הגדולה תורו לומר את הקטנה ומתוך
דחוא כמי שרואה את ביתו שגפול ואעפ"כ אינו נמנע לקנות
גם על החלון שנשבר, ד"ל לרבה: — השוה צריך להיות
ד"א השוו כאשר הוא במכילתא דרשב"י וכן ברבה יש
אומרינן: 3 מסתגף וכו' פ"ז, ש"ט דף שיט: 4 להודיע
וכו' פ"ז ש"ט שם: 5 מה וכו' כאן מתחיל ד"ח וצ"ל
עוד מעט וסקלוגי אדר וכו' כאשר הוא במכילתא דרשב"י
ובש"ט נדחק לפרש מפני שגורא כסמיה בין מה דפתח
דף צא, שכל טוב דף שכ: 7 דבריהם. במכילתא דרשב"י
ובין מה דמסיים, ועיין פ"ז: 10 כאן וכו' ספרי בדבר
דף צא, שכל טוב דף שכ: 11 דבריהם. במכילתא דרשב"י
צערנו: 12 שאתה מוציא וכו', נראה דר"ל שלא יעשה
בפניהם אלא ברחוק מהם כדי שלא ימצאו מקום להעליל
עליו ודעה זו לא נזכרה במכילתא דרשב"י לא מובא בשם
ר"י מה שלפנינו בשם ר' נחמיה. וכן הוא ברבה פ"כ ס"ב
וד"א תני בשם ר' נחמיה, ועיין ש"ט דף שכ בשם ר' נחמיה
עבור על דבריהם עבור על פשעיהם כאלו הוא הוא. וכן
משמע בפ"ז: 12 ורגיששה וכו' עיין בח"ג ובמכ' דרשב"י
גם כן ודרגשה ליה, וכן הוא בכמה מקומות כמו בראשית
רבה פ"ב ס"ח דרגיש ליה ימלל] פ"מ ס"ט, שיר השירים
רבה פ"ד פסוק ו, מדרש תנאים דברים לב מה דף ור' (ועיי,
ספרי שם פ"ט שלו) ונראה דלפי גירסת זו הכוונה מאן
דאיכנס ליה יבא וימחה ולפי גירסתא ורגיששה נראה דהוא
כמו שלבו גס בו, וברבה כאן איתא מי שיש לו גאווה והיינו
הך: 13 מעיינות וכו' רבה פ"כ ס"ב, פסיקתא וזטרתי
במדבר רבה פ"ד ס"ב ושם אינו מונה אלא ב דברים הקטרת
והארון, ילקוט שמואל קמב, פסיקתא וזטרתי, ושכל טוב
דף שכ: 18 הכה וכו' בא"צ מגיה הכה באנשי בית שמש
שני וכו' הכה עוזא שני ויחר וכו', ועיין גירסתא הילקוט

באנשי בית שמש (ש"א ו יט) לכך ידעו ישראל של ברכה הוא עתה שנא' וישב ארון ה' בית עובד אדום ויברך ה' את עובד אדום וגו' ויגד למלך דוד לאמר וילך דוד ויעל וגו' (ש"ב ו יא-יב) אמרו המטה הזה של סנפירינון הוא של פורענות הוא הביא עשר מכות על המצריים במצרים ועשר על הים לפיכך ידעו שהוא של נסים שנאמר ומשך אשר הכית בו את האור מפני התרעומת.

5

הנני עומד לפניך שם, אמר לו הבה כל מקום שאתה מוצא רישום רגלי אדם שם אני לפניך: והכית בצור, מכאן היה רבי יוסי בן זימרא אומר המטה הזה של סנפירינון הוא והכית על הצור אינו אומר כאן אלא והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם וגו'.

- ויקרא שם המקום מסה ומריבה, ר' יהושע אומר משה קראו מסה ומריבה שנאמר ויקרא שם המקום מסה ומריבה, רבי אלעזר המודעי אומר המקום קראו מסה ומריבה שנאמר ויקרא שם המקום מסה ומריבה, מכאן לבית דין הגדול שהוא קרוי מקום: על ריב בני ישראל, רבי יהושע אומר אמרו ישראל אם יש הוא רבון כל המצשים כשם שהוא רבון עלינו נדע ואם לאו לא נדע, רבי אליעזר אומר אמרו אם מספק לנו צרכנו נעבדנו ואם לאו לא נעבדנו לכך נאמר על ריב בני ישראל ועל נסותם את ה' לאמר היש ה' בקרבנו אם אין.

15

חטלת מסכתא דיוסע

בית שמש שני' (ב ח') ויחר וכו' בעוזה (ב ג') ובאנשי בית שמש בה) וכת' (ב ח'), א ובאנשי בית שמש אומר) ויך באני' ב' ש' (א ג' וגו') 1 | אטכמ לפיכך ידעו שהוא (מ ח') של ברכה (ג ג') (הוא) שנאמר | ל כל ישראל | 2 | בבית | אדום | מ ח' | טכ את בית עובד | וגו' וכו' וגו' | טמ ח' | ויברך וכו' אדום | א ח' | ל למלך דוד וגו' אמרו וכו' | וגו' | 3 | לאמר | א ג' ברך וגו' | לאמר | וכו' וגו' | 3 | הוה | כמ ח' | של סנפ' הוא | מ ח' | ט סמפירינון | כ היה, ק היא | של פורענות הוא | דשכ ח' | כ מביא | 4 | א מצריים, ט מצרים | במצרים | ט ח' | ד ועשרה | א שהיא | של | א ח' | שני' | ט ח' | 5 | אר בו וגו' | מפני וכו' | מ ח' | 6 | שם | טכמ ח', א ג' וגו' | מ הקבה כשאתה מוצא | אכ המקום | ד מכל | מוצא | כ ח' | רושם | מ ח' | 7 | מ זמרן | הוה | ד ח' | 8 | ט סמפירינון | מ היה | הוא | ט ח', כ ב' שני' | מ לא נאמר | כאן | אטמ ח' | ויצאו וכו' | טמ ח' | 9 ושתה וכו' | כ ח', א וגו' | 10 | המקום | ד ג' ההוא | ומריבה | אכמ ח' | משה קראו | ד ח' | מ קרא שם המקום | 11 | שני' וכו' | מ ח' | כ כת' | ד המקום וגו' | א ר' אליעזר | מ ר' אליעזר אומר | ט הביה, כ הקבה | 12 | מסה ומריבה | מ ח' | ד קרוי מסה | 13 | על וכו' עד סה"ד | א ח' | מ אומר נדע אם הוא (א) כל המעשים | ישראל | ח' | יש | ט ח' | ט כל העולמים | 14 | נדע וכו' נדע | מ ח' | ט נעבדנו ... נעבדנו | מ ר' אלעזר | 15 | טכ מספיק | מ כל צרכנו, טכ את צרכנו | לכך וכו' | מ ח' | ולע וכו' | ט

ב ח' | 17 | חטלת וכו' | ק ח' | ול פרשתא | דיוסע | א ג' ואית בה פרשייתא ד' וסימנהן נטל ואתא מטרא ושמע למיטר כנישתא

וכי"מ וכגירסת המ"ח היא בש"ט: 1 הוא עתה, במ"ע מוחק וגורס שהוא של ברכה, ובא"צ מוחק מלת עתה: 3 המטה וכו', בתנחומא נראה דגורס ג"כ של סמפירינון ואף על פי כן נראה דהמלות של סמפירינון הוא יש למחוק לגמרי, ועיין רבה פ"כו ס"ב. ורש"י דייק מדכתיב אשר הכית בו את האור: 5 מפני התרעומת. בא"צ מוחק, וכן ליתא במ"ח אבל בש"ג איתא. ומן התנחומא משמע דהיתה הגיר' לכך נאמר ויאמר ד' אל משה וכו' ומשך אשר וכו': 7 לפניך. פירש שהקדים לבא שם ונתן לו סימן היכן הוא ולכן כתיב עמד חסר כן פ' בפ"ו וש"ט דף שכ ועיין ת"י ויתנחומא ס"כב ודקאמר רגלי אדם כענין שכתוב דמות כמראה אדם, עיין מכילתא דרשב"י: 8 אלא וכו', משמע דהמטה עצמו היה של צור, ש"ט דף שכ פ"א מדכתיב בצור משמע דעשה רושם ונבקע הצור מפניו, רש"י. ועיין מכיל' דרשב"י ותנחומא ס"כב ופסיקתא חזרת' ורבה פ"ח ס"ג (ועיין פ' מהר"ד"ו שם) ושם בשם ר' יהודה: 12 מכאן וכו' כמו בית דין של מטה דכתיב בית וקמת ועלית אל המקום, ד"ר. והמקום היינו בית דין הגדול ובא"צ מגיה מכאן שהקבה קרוי מקום ולפ"ז המקום היינו הקבה וא"ג. ועיין תנחומא ס"כב, פ"ו ולשון הש"ס דף שכ דרש ר"א המודעי המקום קראו מסה ומריבה שני' ויקרא שם המקום ר' יהושע אומר [מכאן] לבית דין הגדול שהוא [קרוי] מקום וישבו הוא: 13 יש הוא. בא"צ מוחק מלת יש ע"פ הילק' ובמכ' דרשב"י הגירסא אם ישנו: 14 ר' אליעזר וכו', במכילתא דרשב"י בשם ר' אלעזר המודעי, ובשמות רבה פ"כו ס"ב בשם ר' יהודה ור' נחמיה ועוד שיטה שלישית שם לרבנותו וכן הוא פוד"כ פ"ג דף כה, ופס"ר פ"ג דף נה, ובתנחומא יתרו ס"ג קטרע ומושבו וכן משובש בתנחומא כי תצא ס"י ועיין ס' והזהיר דף לג.